

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeškin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Česen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Klinc, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

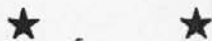
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

NAZAJ ALI NAPREJ?	1
E. K.: MUŠICE	6
IVAN MOLEK: DROBEC PREŠERNA V AMERIKI	8
MILAN MEDVEŠEK: NAŠ ST. CLAIR	11
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	13
CERKVENIK ANGELO: ŽRTEV	14
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU	16
ETBIN KRISTAN: ČUDOTVORNA SMRT (nadaljevanje)	19
ANTON DEBELJAK: NAŠIM PASTIRJEM (pesem)	24
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	25
BOŽIDAR BORŠTNIK: PRIIMKI — ODKOD?	27

C G

Skodelica kave

KADAR NANESE BESEDA NA KAVO, se v družbi navadno kdo oglasi z začudenim vprašanjem: "Ali vam kava ne škoduje?" In še kdo doda: "Kava je strup." — Z druge strani pa pride glasen "oho!" in ta, ki protestira, našteje vse skodelice, ki jih popije na dan in, ne le, da mu ne škodujejo, ampak brez njih bi se slabo počutil.

Kdo ima prav? — Znanost pravi, da — vsi. Kava JE strup in kava je imenitna poživiljevalka, odvisno pa je od človeka, ki jo uživa. Nekatere telesne konstitucije so tako netolerantne zanjo, da učinkuje nanje že ena kupica skoraj kakor strup, drugi pa jo lahko pijejo tako rekoč ves dan brez vsake slabe posledice. Med eno in drugo skrajnostjo je pa cela vrsta prehodov.

Kava vsebuje neko snov, imenovano kafein (kafein), ki se najde tudi v drugih nealkoholnih pijačah kot čaj, kola (coca cola in podobne) in v južni Ameriki razširjeni "yerba mate." Glavno kemikalijo v čaju smo včasih imenovali "theine" (tein) in v Angliji, kjer pijejo čaj kakor v Rusiji, ker se prideluje v Indiji, so radi pravili, da je čaj veliko bolj "nedolžen" od kave, ker ni kafeina v njem. Danes ne morejo več govoriti tako, ker so kemične preizkušnje dognale, da ni tein nič drugega kot kafein. Poleg tega so pa v kavi še druge kemične sestavine, ki mu dajejo okus.

Kafein spada med tiste maloštevilne droge, ki ne ustvarjajo navade kot na primer opij, kokain in podobne snovi. Rabi se tudi v medicini in bi se rabil še več, če ne bi bilo prej omenjene velike razlike med posamezniki in njih reagiranja na kavo.

V Evropi je bila kava do prihoda Turkov neznana. Njena prvotna domovina je Etiopija, odkoder se je razširila po Arabiji in od tod po drugih deželah. Rasla je tudi v Sudanu, Gineji in Mozambiku. Arabija je postala tako rekoč njena druga domovina in od Arabcev so se jo naučili piti Turki. Med temi je bila v šestnajstem stoletju tako priljubljena, da je bila žena opravičena do razporoke, če ji je mož odrekel kavo. Takrat je postala glasovita moka, po imenu mesta Moka, kjer so jo gojili. Tudi sedaj je na trgu mnogo kave, ki jo imenujejo "moko," ampak to ne pomeni več, da

prihaja od tam, kakor večina "jave" ne prihaja z Jave.

Arabci, Turki, Perzijci in njih bližnji in daljni sosedje so pripravljali in jo še pripravljajo na svoj način, ki je menda najstarejši. Pri nas kuhamo kavo na nekoliko različnih načinov, med katerimi pa ni bistvene razlike. Ponekod še sedaj skuhamo zmleto kavo v vodi, ko zavre, puste da se sesede in potem jo odcede. Če je človek daleč od mesta, na lovu, na izletu, na poti in nima s seboj nič drugega kot lonec, je to skoraj edina mogoča metoda. Sicer so pa vedno imeli razne priprave, kavne "mašine," vsakovrstne kanglice in v Ameriki so iznašli "percolator," katerega so dolgo smatrali za edim primerni aparat za kuhanje dobre kave. Sedaj ga precej izpodriva nova naprava, večinoma imenovana "drip-drop," ki bistveno ni nič drugega kot malo drugače izdelana posoda, znana in rabljena v Evropi pred sedemdesetimi in menda več leti, navadno porcelanasta, s preluknjanim dnom kakor fino sito; pristala je tesno v obrobek kanglice; vanjo se je vsula zmleta kava in polagoma polivala z vrelo vodo, ki je kapljala kot gotova kava v kanglico.

Bolj originalna je pa kava, znana kot "turška," dasi so jo Turki prevzeli od Arabcev in ti od Abesincev. Sveže praženo kavo stolčejo v možnarju. Tega je v mnogih krajih zamenjal "turški" mlinček, ki zmelje kavo drobno kakor moko. Pražijo in meljejo sproti, kolikor potrebujejo. Zmleto skuhamo in jo servirajo v prav majhnih šalicah gosto. Ampak Turek ne pravi, da kuha kavo; on jo "peče." Ta način se je vdomačil po vsem Balkanu, kjer se kava ne pije le po kosilu in večerji, ampak ob vsaki priliki. Pridete k trgovcu po kupčiji, k arhitektu zaradi hiše, v privatno hišo na obisk in prvo, kar stori domačin, je, da pozvoni ali pokliče: "Daj kafe!"

Prva kavarna v Evropi — izven Turčije — je bila ustanovljena na Dunaju in boter ji je bil slučaj. Ko so Turki prodirali po Evropi in oblegali Dunaj, je neki Kolšicki med njimi vohunil za evropske narode. Dunaju se je hudo godilo, dokler ni prišel leta 1683 Sobjeski s svojimi Poljaki na pomoč. Tedaj pa je bil poraz Turkov tako nagel, da so na svojem begu

(Konec na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

•
1.
številka

Nazaj ali naprej?

V življenju posameznikov, organiziranih skupin, narodov, dežel je to vprašanje neštetokrat trkalo na vrata in z neizprosno trdovratnostjo zahtevalo odgovor. In zopet stoji na pragu, bolj vsiljivo, bolj neusmiljeno kot kdaj prej in se ne da odpraviti. Včasih je vznemirjalo kakšne "navadne" ljudi, včasih kakšnega državnika, izumitelja, učenjaka, kakšno družbo, kak narod. Danes je našlo mnogo širši obseg; ves svet je postavljen pred vprašanje: Naprej ali nazaj?

Ta svet, kar ga je mislečega, je razdeljen v dva tabora in — čudno — iz obeh odmeva odgovor: Naprej! Naprej!

Nekaj mora biti v tem napačnega, zakaj če bi oba silila v eno smer, ne bi bilo dveh taborov, temveč le en svet. Toda kdor koli ju pozna, ve, da je med obema prepad, tako globok kakor reka, ki je v mitologiji starih Grkov ločila svet živih od podzemlja mrtvih. V vsem, kar doseže človeški um, se razlikujeta; beseda, ki pomeni enemu lepoto, označuje drugemu največjo grdobo; kar obdaja eden z največjo slavo, zaničuje drugi kot ničvredno; kar eden ljubi iz dna svoje duše, sovraži drugi z vsemi svojimi strastmi.

Kako da bi mogle zastave obeh trum kazati naprej?

Le tako kot se lahko sili naprej v življenje, ali pa naprej v pogin. Tako kot se more kaj dvigati naprej v višave, ali pa pogrezati naprej v prepad.

Na eni strani stoji demokracija s svobodo življenja in prostostjo mišljenja, na drugi avtokracija s sužnostjo in slepo ubogljivostjo.

Demokracija ni dovršena, svoboda ni popolna; v avtokraciji je sužnost popolnoma in pokorščina brezpogojna. Toda demokracija se lahko razširi in poglobi, svoboda poveča in utrdi, če je zavednost in volja ljudstva taka. V avtokraciji je vse neizpremenljivo, ker ljudstvo nima volje, a če bi jo imelo, ne bi bila vredna gluščevega sluha in slepčevega vida.

Kaj vodi naprej in kaj drži nazaj?

Če opazujemo življenje človeštva od prvih njegovih začetkov, od davne dobe, ko se je prva zarja zasvetila prvemu, človeku podobnemu bitju pa do naših dni, moramo neizogibno priti do zaključka, da je v vsem življenju jasna tendenca ne le od enostavnosti do sestavljenosti, od priprostega do organiziranega, ampak tudi od nizkega do višjega, od ubožnega do boljšega, od komaj slutečega do vedočega. Prvi ljudje v svojih brlogih niso mogli biti nič na boljšem kot živali njihove dobe, v mnogih ozirih so bili še na slabšem. Ptič je imel krila, neandertalskemu človeku se pa ni moglo niti sanjati, da bodo tisti, ki pridejo za njim, kdaj sami letali po zraku. Skoraj vse živali so bile že dolgo na svetu v taki podobi, v kakršni jih je našel; imele so dolgo tradicijo, podedovale so svoje lastnosti v teku nešteti generacij, bile so na svoj način dovršene in so znale rabiti svoje zmožnosti sebi v prid, človeku pa pogostoma v škodo. On je bil na zemlji mlad in le počasi si je pridobival izkušnje, iz katerih se je — prav tako počasi — učil. Nepregledna doba je minila, preden se mu je zdanilo, da je mogoče kamen, ki ga je rabil za orodje in za orožje obdelati tako, da se je bolje prilegel njegovi roki in potem je bilo treba zopet dolgo časa, da se je naučil, izdelovati iz te snovi primitivna, a resnična delovna sredstva.

Dolga je bila pot iz tistih časov teme, nespretnosti in nevednosti do današnjih dni, če se meri z dolžino človeškega življenja, a kratka po merilu svetovnega in življenskega razvoja. Človeštvo še ni staro kot mislijo ljudje, ki ugibajo o bližnjem koncu sveta in o sodnem dnevu; še je v svojih mladostnih letih in po vseh cenitvah, ki so mogoče na podlagi pridobljenega znanja, je njegova bodočnost neprimerno daljša od njegove preteklosti.

V tej dobi se je njegovo življenje tako vsestransko izpremenilo, da naši pradedje ne bi spoznali sveta. In izpremenilo se je na boljše v fizičnem in v duševnem oziru. Ko je naredil prvo kameno sekirico, je človek postal tehnik in mehanik in s pomočjo vedno bolj primernih, vedno bolj kompliciranih in bolj uspešnih delovnih sredstev si je pridobil udobnosti in materialno blagostanje, ki je bilo nekdam kraljem in največjim bogatašem tako nedosežno kakor najbolj oddaljeno sonce v vsemirju. Njegovo znanje se je množilo, tako da zna danes upreči nekdam nerazumljive prirodne sile, katerih se je bal kakor sovražnih demonov v svojo službo, da opravljajo zanj dela, katerih na tisoče rok ne bi bilo zmognih. Zavaroval je svoje življenje, na katero je nekdam od vseh strani prežala zverjad, ublažil je nevarnost elementov, pomnožil rodovitnost zemlje, krajšal in skrajšal daljave, da so nekdam kakor toliko planetov oddaljeni kontinenti in neprebrod-

ljiva morja le ena majhna zemlja, iz vračarstva naredil zdravništvo in začel premagovati najtrdovratnejše bolezni, znižal umrljivost otrok in olajšal trpljenje mater, podaljšal zemeljsko življenje in vračal nesrečnikom izgubljeni um.

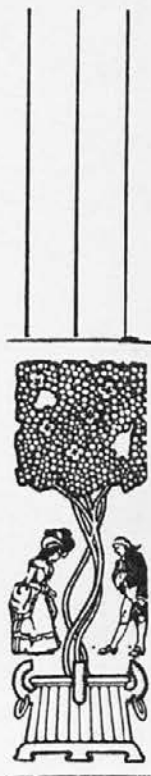
Nič manjše od materialnih pa niso duševne izpremembe, ne le tiste, ki pospešujejo gmotni razvoj, ampak še bolj tiste, ki dajejo življenju večji in globokejši pomen. Malo bi bilo vredno, če bi si bil le sezidal udoben dom, se oblekel in izumil mode, se naučil dobro kuhati in peči, natikati prstane na roke in se voziti z gazolinskimi vozovi, pa bi bil sicer ostal neveden kakor v trogloditskih časih, napolnjen z nesmiselnimi vražami, brez razumevanja sveta in življenja, brez stremljenja in ciljev, katerih ne dosežejo cekini in bankovci, v večnem strahu pred hudobnimi demoni in brez smisla za čisto lepoto, za katero je priroda sama dala zgled s svojimi brezštevlnimi grandioznimi in intimnimi krasotami. Znanost in umetnost, ki sta ustvarili neumrjoča dela in jih ustvarjata več in več, večja in sijajnejša, sta dali življenju pomen, katerega ni deležno nobeno bitje razen človeka in sta ga s tem resnično postavili nad vse živo, kar se giblje na tej zemlji.

Vse to se je razvijalo — kot vemo — počasi, začetkoma komaj opazno, potem malce bolj naglo in sčasoma hitreje in vse hitreje. Včasih je nastal zastoj, včasih se je izgubilo mnogo storjenega in pridobljenega, bilo uničeno in pokopano in pozabljeno, pa je bilo treba začeti iznova, a vedno so vstajali umovi, nemirni, gladni spoznanja, razumevanja in lepote, često zapuščeni od vseh, zasmehovani in zaničevani, pogostoma tudi preganjani in zatirani, pa so iskali, delali, ustvarjali in zapuščali bogastva, katerih vrednost ne mine s smrtjo in pogrebom.

To izpreminjanje k boljšemu, lepšemu, plemenitejšemu, to dviganje iz močvirja v čistejši zrak, to ogrevanje srca in poglobljevanje duha so duševni voditelji človeštva smatrali za napredek, zanj so delali, se bojevali, se žrtvovali in gradili potomstvu hrame življenja. Vzporedno s takim delom so vodili boj za svobodo človeka, za svobodo njegove vesti, za svobodo njegovega duha, kajti brez nje je duševno delo neplodno, nemogoče.

Temu napredku, ki, sklicujoč se na dosedanje tvorbe in pridobitve po pravici obljubuje človeškemu rodu vse bogatejšo in lepšo bodočnost so zastavile pot tiste trume, katerim njihovi gospodarji tudi ukazujejo, Naprej! — toda ne po tistih potih, po katerih hodi napredek, temveč tja, kjer je človeštvo živelo v svojih najtemnejših dobah, tja, kjer je um le tiranov robot, duh le brezpravni pomočnik uničevanja in ubijanja, sila edina pravica, slepa in gluha pokorščina edina čednost.

Nikdar ni bila napredku izgajena pot, do vsake nove

postaje je prišel le z bojem. Starina se je vedno obdajala z gloriozno svetosti in označevala vsako izpremembo, vsako novotarijo za greh. Kamen ni hotel priznati bronu, bron ne železa, stari nauk ne novega, dokazov za resničnost ni pripustil in onega, ki je vztrajal na svojem prepričanju, je poslal v mučilnico ali pa na grmado. Toda zapreke in težave, muke in žrtve so ga zadržavale, včasih porinile nazaj, a trajno niso preprečile napredka.

Sedaj pa ga hočejo ne le ustaviti, temveč njegove naj-sijajnejše tvorbe uničiti, njegovim voditeljem in učencem povezati roke, zamašiti usta in če to ne zadostuje, jih spraviti tja, kjer je jok in stok in škripanje z zobmi, obrniti ves tok življenja za tisočletja nazaj in na vsem svetu ustanoviti carstvo brutalne sile, duševne in telesne sužnosti in slave edinega boga v divjaško človeški podobi.

Mnogo hudih časov je preživel napredek; strani zgodovine so napolnjene s progono in zatiranjem. Toda še nikdar ni bila doba tako kritična kot je sedaj. Kajti kulturi, ki je izraz in svota vseh pridobitev napredka, je napovedan boj po vsem svetu in sile reakcije ne zatajujejo svojih namenov, ki jih povsod, kamor pridrve s pomočjo najpodlejšega izdajstva izvršujejo kakor so jih doma izvrševale, odkar so zavladale.

Nekdaj je nemški narod slovel zaradi svojega bogatega kulturnega dela, od vseh strani so učenci prihajali, poslušati njihove profesorje, se učiti njihove tehnike, njihovega zdravilstva, si ogrevati duha ob njihovi glasbi in poeziji. Danes je v časti le tista tehnika, ki služi razdejanju in ubijanju, njihovi največji pesniki, pisatelji, glasbeniki, profesorji so v tujini ali pa v koncentracijskih taborih, knjige živih in mrtvih so sežgane, židom, ki so dali Nemčiji mnogo največjih učenjakov, zdravnikov, umetnikov, je vsako umno delo prepovedano, nekdanjo kulturo pa je nadomestila nacijska propaganda, kateri je laž in potvarjanje najodličnejše sredstvo. V pogaženih in zaslužjenih krajih se to delo nadaljuje in poostruje. Na Češkem in Poljskem slavi poleg vsega tega še "rasna" teorija svoje zločinske orgije z jasnim namenom, da se spravi kolikor mogoče "ne-arijcev" ali "nezadostnih arijcev" na drugi svet in se na njihovih tleh naredi dovolj "Lebensrauma" za tevtonski "Herrenvolk." Šole se zapirajo, pouk v domačem, edino razumljivem jeziku se prepoveduje, knjige se sežigajo, iz muzejev se krade, kar se ne uniči, nacijski sistem se vpeljuje z vsemi barbarskimi, brutalnimi pritisklinami, z vsemi kulturo zatirajočimi aparati.

Le nekoliko ostankov Evrope še ni v mreži nacizma in fašizma, a še ti so v večnem strahu in vsaj na pol pod pestjo

“osišča.” Zaman se je tolažiti in si natikati čarovna očala. Kar se je razvilo iz pohoda v Porenje, iz ugrabitve Avstrije, iz Monakovega je svetovni boj med napredkom in reakcijo. Za vse obljudene kraje te zemlje velja vprašanje: “Naprej ali nazaj?” Poraz avtoritarstva pomeni “naprej,” zmaga totalitarstva je nepobiten “nazaj.” Nazaj ne le v Nemčiji in hitlerizmu podvrženih krajih, ampak povsod, kjer so si ljudstva priborila toliko svobode, da morejo dihati, misliti in se boriti za večje pravice. Reakcija se ne more ustaviti, dokler ni poražena. Da doseže svoje namene in se čuti varno, mora zavladati in uničiti svobodo povsod. Lincoln je dejal, da ne more obstati narod na pol prost in na pol suženj. Od časov tega velikana se je marsikaj izpremenilo in naša zemlja se je vsled velikanskih izumov zadnjega in sedanjega stoletja zmanjšala. Lincolnove besede veljajo danes v večjem obsegu: Na svetu ni prostora za svobodo in za sužnost. Demokracija ni varna nikjer, dokler se totalitarstvo razširja; to pa bo prodiralo in napadalo in uničevalo, dokler bo kaj demokracije na svetu, ker je v njej večna nevarnost zanj.

Nacijski mojstri potvarjanja so govorili o “svetovni revoluciji,” ki jo baje izvršujejo njihove razbojniške tolpe. Kakor so lopovsko zlorabili socijalistično ime za naslov svoje stranke, da so s tem ujeli na tisoče lahkovernih naprednjakov in jim potem zvezali roke in noge, tako si sedaj izposojajo “revolucijo” in jo rabijo za limanice. Toda prelivanje krvi, uničevanje mest, zatiranje vsega, kar je napredno ne pomeni revolucije. Ta se lahko izvrši brez ene same kaplje krvi, če je ljudstvo zrelo, ima voljo za osnovno izpremembo in jo zna uveljaviti. Ampak revolucija vodi vedno le naprej; kar vrže narod, deželo ali skupino narodov nazaj, je bilo, je in bo reakcija, najbolj kričeče nasprotje revolucije in vsega doseženega napredka.

Napredek na eni, nazadovanje v barbarstvo na drugi — to je, za kar se danes vodi boj. Prizadet je ves misleči svet, vsi narodi in vsak posameznik, ki ne živi kot lutka, ampak hoče ostati človek z glavo, s srcem in dušo.

Res, slišati je tolažbo, da dvigne napredek po vsaki krizi prej ali slej glavo, da je prebedel mnogo težkih časov, da se je pogostoma zdel pobit a da mora vendar biti večer. Beseda se zdi resnična. Če ga divje sile preteklosti niso mogle ubiti, ga ne uničijo gestapovske lopovščine in nacijske razbojniške tolpe. Toda tolažba je bleda vpricho neprecenljivih vrednosti, ki so jih hajduki že uničili in se ne bodo nikdar nadomestile in ob vpoštevanju dejstva, da so te trume na poti za novim uničevanjem in tolovajstvom. Napredek je preživel črne dobe, pa je zopet vstal iz groba; toda te dobe so včasih dolgo trajale, držale cele gene-

racije v sužnosti in izpreminjale življenje milijonov v neznosno trpljenje. Hitler napoveduje tisoč let nacijskega gospodstva in če bi njegovo tiranstvo zmagalo, bi tak milenij ne bil neverjeten. Zgodovina pa pravi še nekaj drugega: napredek ni kakor vihar, kakor sončne pege ali morske struje. Odvisen je od dela človeškega duha in človeških rok. In najboljši začetek novega naprednega dela je preprečenje prodiranja reakcije, preden pomandra vse, kar bi mogla uničiti. To ni le zadeva Anglije, ampak vseh ljudstev, ki jim je napredek res pri srcu in ki verujejo vanj.

Mušice

E. K.

PRAVIL MI JE TO PRIJATELJ, ki se poleg poučevanja ukvarja s pisarijo. Vprašal sem ga, ali misli napisati stvar, pa se je nasmejal, češ da ni vredno. Jaz sem ugovarjal, trdeč, da prihaja mnogo manj zanimivih reči izpod rotacijskega stroja, on pa je le majal z glavo, priznal, da se piše in tiska stokrat več kot bi bilo treba, ampak vztrajal na tem, da tudi njegova drobtina ni dovolj važna za tiskarsko črnilo. "Sploh," je dodal, "ne vem, zakaj sem si izbral dva izmed najbolj nehvaležnih poklicev na svetu. Koliko ljudi je, ki jim šolska izobrazba kaj koristi? O—saj ne pravim, da ne zdelajo. Večina jih obstoji pri izpitih, nekateri pridejo celo z vihrajočimi zastavami od njih, toda koliko jih zna svoje znanje porabiti, da bi res kaj ustvarili v življenju? In s pisanjem je prav tako; knjižnice so polne imenitnih del starega, srednjega, novega in najnovejšega veka, naše življenje je pa še vedno tako neumno, zmedeno, prežeto z nevednostjo kot v časih, preden so izumili prvi način pisave, ali pa še bolj. Zakaj se torej človek ukvarja s takim delom, ko vidi, da bi dosegel veliko več, če bi pekel kruh, ali pa šival obleke? Uganka je to, rešil je pa še nisem in je najbrže ne bom." Vprašati sem ga hotel, zakaj raztrese priroda in izroči vetrovom in vodam na milijarde semen, ko jih morda niti sto ne najde rodovitnih tal in še ta ne vzklijejo vsa, toda preden sem odprl usta, je skomizgnil in dejal: "Napiši ti, če se ti ljubi in misliš, da ni le potrata časa."

Meni to nikakor ni bilo všeč in povedal

sem mu. "Doživljaj je tvoj in ti si najbolj poklican, da ga obdelaš. Povrh tega dosežeš ti sto tisoč čitateljev ali še več, jaz pa morda desetino tega."

Zanj to ni bil nikakršen argument. "Saj neprenehoma pripovedujemo dogodivščine drugih ljudi, seveda, vsak po svoje, torej se tudi ti lahko poslužiš mojega intermezza. Kar pa govoriš o čitateljih, je brez pomena. Koliko pa misliš, da je ljudi, ki res čitajo, kar kupijo?"

Govoril je mirno, modro, prepričevalno in naposled sem mu moral obljubiti, da napišem stvar v svojem jeziku, za svoje ljudi. Tudi kaj je torej povestica, kakor in kolikor sem si je zapomnil.

"Bili smo pri večerji" mi je pravil "v mali gostilni, kjer dobro kuhajo po starih receptih in družba je govorila o vojni. Vsi so se hoteli izogibati temu predmestu in vsak se je prejel ali slej povrnil k njemu. Inženir Star je začel govoriti o novem, še tajnem procesu izločevanja neke važne kovine, zanimanje se je poživiljalo, končalo pa se je s Freinmannovim vzklikom: "Kaj bi Hitler dal, če bi mogel kupiti ali ukrasti tako tajnost!" — Vsi so se spogledali, Robinsky je vzkliknil: "Kdo vraga misli na vojno? Siti smo tega" in je napepljal pogovor na vreme, na nove meteorološke metode, na zanesljivost vremenskega napovedovanja za cele tedne in zopet je nekdo opomnil: "Da, tudi vreme dela nacističnemu generalnemu štabu preglavice, ker ni vse eno, kakšen je zrak nad Anglijo."

Naposled so resignirali, ker so spoznali, da je kot zakleto. Z zamolčevanjem se nobena, tudi najstrašnejša resnica ne odpravi in po sili se ne more zatajevati dejstvo, ki sega s svojimi posledicami preko najvišjih gora in najširših oceanov, v vse daljave, v življenje tistih, ki vedo in tistih, ki ne vedo, da so prizadeti. Jezovi so izginili in tok besede je bil prost. Jaz sem le na pol poslušal. Ne pravim, da niso bile moje misli pri istem predmetu, toda prilagoditi se niso mogle načinu razgovora in so neprenehoma odskakovale v druge strani. Vščipnila pa me je Jonesova opazka: "Morda je pa vendar kaj v tej rasni teoriji. Nikdar se nisem strinjal z njenimi nauki, ker so se mi zdeli prisiljeni in prikrojeni političnim programom in njihovim potrebam. Toda če vidim, kako Nemci zmagujejo in drve naprej, vsi drugi se pa umikajo in se skoraj vedno po kratkem odporu vdajajo, bi skoraj verjel, da so oni edini dobri vojaki in da je to v njihovi rasi."

Ugovori so prihajali od vseh strani. Vsak je razlagal nemške uspehe na drug način, ta je navedel celo vrsto dokazanih izdajstev, drugi je razlagal peto kolono, tretji je polagal največjo važnost na zaupljivost državnikov in vojaško nepripravljenost napadenih narodov. Eden je govoril o usodi, drugemu pa je vse skupaj bila ena tistih zgodovinskih tragedij, ki se ponavljajo v stoletjih, ampak — hvalabogu — kakor na odru, pade tudi tukaj zagrinjalo in prihodnjič se odigra vesela igra.

Meni se je zdelo, da je v vsakem argumentu drobtina resnice, prepričal me pa ni noben. O Jonesu sem mislil, da ga je obšla slabost, ki ni nenavadna v situaciji, v kateri je navidezno izginil vsak up in sem bil prepričan, da sam ni verjel svojim besedam. Vendar pa ... Čudno je res, da so brambovci pokazali tako malo hrabrosti kot so dnevnikarji poročali ... Čutil sem, da mora biti nekje razlaga, drugačna od onih, ki jih je dajalo omizje; med narodi niso take razlike, da bi eden štel same junake, v drugam pa bi se rodili sami strahopetci. In vendar tak rezultat ...

Razšli smo se kakor da smo sami ostanki premagane armade.

Tisto noč sem hotel nekaj napisati, kar mi je že davno rojilo po glavi. Če ne spravim na papir, dokler je še sveže, bodo glavni momenti pozabljeni, to, kar se mi danes zdi

važno, izgubi pomen, ideje se pomešajo, niti potrgajo in vsa zgradba se poruši.

V sobi je bilo tako soparno, da so prsa le s težavo opravljala svojo nalogo. Že nekaj dni je bila vročina neprizanesljiva, sedaj pa se je pripravljalo na dež, ki pride morda jutraj, morda jutri večer in bilo je kot da je zrak poln svinca. Tako vreme vedno sovražim, ker ovira moje misli in mi obremenjuje to, kar imenujemo svojega duha. Mnogo mojih znancev trdi, da vreme nanje nič ne vpliva. Čudno! Rastline so odvisne od vremena in živali in tudi jaz. Na radiu nikdar ne poročajo, kakšno vreme je na bojiščih ...

Namotal sem nov trak na pisalni stroj, si pripravil papirja in radirko, katere ob ugodnejšem vremenu ne potrebujem in odprl okno, zamreženo zoper komarje, ki morajo biti v našem kraju posebno izobraženi, ker poznajo vsako mojo žilico. Skušal sem pozabiti na zunanji svet in zbrati svoje misli. Tedaj sem začel delati. Začel, razumeš? Štiri ure sem začel. In kaj sem naredil, kaj dokončal? — Nič! — Ko se je začelo daniti, je bil moj košek poln listov z načetimi stavki in to je bil ves uspeh. Kako se je to zgodilo?

Nobenih skrivnosti ti ni treba iskati. Vse je bilo povsem naravno, tudi če je bilo nepričakovano in me je našlo nepripravljenega. Začel sem pisati. Nenadoma je bil beli papir poln majcenih zelenih mušic. Bile so zelo drobne, manjše so se mi zdele od bolh. Močno sem pihnil in le kakšne tri so ostale na svojih mestih. A ko sem se nehote obrnil na levo, jih je bilo na pripravljenem papirju še več. Ostale pa niso tam; bile so videti zelo nemirne, skakale so in letale in plesale okrog luči. Od tam pa ni bilo daleč do mojega obraza in tudi vanj so se zaletavale. Mahal sem z roko, da jih preženem, toda to je bilo Sisifovo delo, kajti množile so se, da sem komaj verjel svojim očem. Opazil sem, da jih je bilo več vrst. Ene so bile nekoliko večje in prav gracijozne skoraj prozornimi krili. Vmes so bile črne, skoraj mikroskopične. V senčniku nad žarnico je pajek spredel svojo mrežo in ta je bila v hipu polna tega mrčesa. Nemara sto jih je obtičalo v pajčevini. Toda kaj bi sto, ko jih je bilo v sobi na tisoče in so se vse zbirale okrog mene, ker je tu bila luč. Moji živci so drgetali. Nič prijetnega ni, če pridejo take malenkosti v nos, v ušesa, v oči. Tudi če tega ne bi bilo, je

že dovolj sitno, če letajo okrog lica, sedajo na roke in lezejo in skačejo po papirju. Kako naj človek pri tem kaj misli in kako naj brez misli dela?

Lahko bi ugasnil luč in šel spat, pa sem vedel, da ne bi mogel zaspati. Če ne opravi svojega dela sedaj, ga nikdar ne bom. Kadar koli pozneje sedem s tem namenom, mi bodo rojile mušice po glavi — in žužki. Kajti tudi ti so — kdove kako — našli pot skozi mrežo in v mojo sobo, majhni, črni, trdi žužki. In še ena vrsta mušic, drobnih kakor makovo seme in sitnih kakor ose. Začel sem jih ubijati; treba je bilo le pritisniti dlan na papir, pa jih je bila hekatomba. Nikdar nisem bil lovec, sedaj pa me je pograbila lovska strast in nisem odnehal, dokler se mi ni zazdelo, da sem pokončal glavno armado. Tedaj sem vtaknil nov list v pisalni stroj in začel ... Preden je bil prvi stavek dokončan, je bilo kakor da so mrtvi oživel. Bilo jih je zopet na tisoče in sledeče svojemu značaju, ki bi ga zoolog bolje analiziral od mene, so nagajale tako, da je tudi ta list moral v koš.

Zaprli sem okno, toda tudi to me ni rešilo. Ali so prišle iz druge sobe, ali so našle kje kakšno meni neznano špranjo, zmanjkalo jih ni. Razen tega nisem mogel vzdržati ob zaprtem oknu pa sem ga zopet odprl. Kot da se mi je hotel kdo narogati, sta začela dva komarja cviliti okrog mojih ušes in velika črna muha se je vzela od nekod, letala, ne da bi kam sedla in brenčala tisto znano monotono pesem, ki

vznemirja živce tako, da zbudi vso krvoločnost v človeku.

Ali naj ti navedem in opišem vse podrobnosti? Postalo bi dolgočasno. Le priznam naj, da sem se naposled klavrno vdal, ugasnil luč, ko se je že začelo daniti, zlezal v posteljo, kjer nisem pa nisem našel pravega položaja, da bi bil mogel zaspati in da iz nameravane pisarije ne bo nič. Ne bo nič, kajti tudi če si prikličem glavno idejo v spomin, ne najdem v njej nič, absolutno nič zanimivega in ne bi razumel, da sem jo kdaj smatral za važno, če ne bi vedel, da je moralo biti v njej nekaj, kar mi je ušlo iz spomina in se nikdar več ne vrne. Tako so mušice zmagale.

Mušice, dva komarja in ena črna, brenčeča muha.

Tam pa šrapneli in granate, tanki in bombniki, grmenje in pokanje in vsi izumi pekla.

Tudi oni vedo, da mora biti opravljeno sedaj, ali pa ne bo nikdar več. Vedo in začnajo pisati svoje stavke — pa se končno umaknejo kakor sem se umaknil jaz.

In če bi se položaj zamenjal, če bi bile mušice, komarji in brenčeče muhe na drugi strani — ali se oni drugi ne bi umaknili ...?

Hotel sem; na vso moč sem hotel. Ali je to junaštvo?

Pa sem se vdal. Ali je to strahopetnost?

Prijatelj Jones, v svojem srcu misliš drugače ...

Drobec Prešerna v Ameriki

POROČA IVAN MOLEK

ROKOPISNA IN PISEMSKA zapuščina dr. ja. Franceta Prešerna, prvaka slovenske poezije, ni velika, vendar je bila prvotno — kolikor vidimo iz opisov v starem kraju, ki so zadnja leta dokaj obširni — raztresena po vsej stari domovini. V koliki meri je ta zapuščina tamkaj že zbrana in shranjena v tej ali oni historični knjižnici v Ljubljani, središču slovenske kulture, nam ni znano — da pa še ni vse, čisto vse, zbrano tam, je dokaz Prešernova drobtina, katera je ležala dolga leta v Ameriki in o kateri prihaja danes s temi vrsti-

camo prvo poročilo v našo javnost.

Čudna so pota spomenikov iz dobe začetkov slovenske literature!

Dobro znani slovenski pesnik v starem kraju je pred dvema letoma prvič dobil v roke skromen zvezek "Kranjske Čbelice," prve slovenske pesniške revije, ki je izhajala v Ljubljani pred sto leti — izšlo je je pet zvezkov — in v kateri je Prešeren objavil večino svojih prvih pesmi. Od koga je dobil ta, danes že tako redki zvezek? Poslal sem mu ga jaz, ki sem hranil v svoji zbirki knjižnih in

časniških starin štiri "Kranjske Čbelice" in zdaj hranim še tri.

Prosim, ne smatrajte tega za kakšno osebno baharijo! Raje naj to služi za dokumentacijo, da se med nami, ameriškimi Slovenci, lahko dobi marsikaj, česar ne morejo več zlepa dobiti v stari domovini.

Lahko omenim še en primer. Dalmatino-

va biblija je silno redek zaklad iz zarje slovenske književnosti. Stara je okrog 355 let. Nimam pojma, koliko izvodov te velike raritete je shranjenih v pristojnih knjižnicah v stari domovini, ampak Amerika je le zastopana z enim iztiskom, morda najlepšim med vsemi, kolikor jih še eksistira — s krasno vezano Dalmatino vo biblijo, tako čisto in novo

*Fin den Zmuynd zn
Lindum.* 1.
Prizyct. 10/8 846
Poesije
Doktorja Fr. Prešerna

N.º 17087
3405 Omisov dilectis
imprimatur.
Laidus am 13. Juli 846
Ladung

24 223 - 846
Gelesen und findt man in Zmuid 3 Pflanz
Gelesen man findt man in Zmuid 3 Pflanz
Wien d. k. Hof- u. allh. Druck- u. Verlagsanstalt am 22. Juli 1846.
Gelesen

ODKRITA PREŠERNOVA LISTINA

Fotografirano v gl. uradu SNPJ.

kakor da je bila včeraj natisnjena. Najde se v javni knjižnici Newberry v Chicagu in prvi Slovenec, ki jo je odkril tamkaj, je Stanko Žele, znani risarski umetnik, ki je zaposlen v centrali SNPJ in kateri je to svoje odkritje opisal v Ameriškem družinskem koledarju za 1939. Čim sem dobil prvo priliko, sem pohitel v Newberry in vzel prvič v svojem življenju v roke — poleg nekaterih drugih odličnih slovenskih knjižnih starin iz 18. in 19. stoletja in originalnega Valvazorja, ki delajo čast tej bogati knjižnici — Dalmatinovo biblijo.

V Ameriki so še drugi slovenski kulturni spomeniki. Čas je že, da se začnemo resno zanimati za te naše prosvetne dragocenosti.

* * *

Pred nekaj meseci mi je prišla v roke tudi omenjena drobtina pesnika Prešerna.

Kakor vidite iz fotografskega posnetka — ki sem ga dal izdelati v gl. uradu SNPJ, kjer imamo aparat za fotografiranje uradnih listin — je to vsekakor naslovni list Prešernovih poezij v rokopisu, katerega je pesnik pripravil za tisk leta 1846. V naslednjem letu je prvič izšla zbirka Prešernovih pesmi. Rokopis je pa moral biti predložen cenzuri, in sicer dvojni cenzuri, državni in cerkveni.

Na listu sta dve nemški opazki in ena latinska; dve pripombi od treh sta opazki cenzure: srednja v latinščini, ki je beležka cerkvenega cenzorja in spodnja v nemščini, ki je beležka cenzorja Pavška. Nemška opazka na vrhu lista pa ne more biti cenzorjeva in zame je uganka ne le v tem, kdo jo je zapisal, marveč tudi, čemu je zapisana.

Nemška beležka na vrhu (razvozljati mi jo je pomagal neki nemški strokovnjak, prevajalec in privatni profesor jezikov v Chicagu) se namreč čita: *In der Jugend zu lieben* — P P Z Fr. Juni 10, 1846. — Podpis je zame nečitljiv.

Besede "In der Jugend zu lieben" pomenijo "V mladosti (je treba) ljubiti," ali bolj po naše: "Mladost je ljubezni čas." V kakšni zvezi naj bo ta pripis s Prešernovimi poezijami ali kaj naj pomeni na naslovnem listu Prešernovih pesmi, je vprašanje, ki ga bo moral rešiti kdo drugi.

Srednja opazka pod naslovom "Poezije Doktorja Fr. Prešerna" (Prešernova pisava) je od cerkvene cenzure. Ta se lahko čita in razume:

*reiter
Kopie: In die Jugend zu lieben*

No. 17087 — 3405 Omissis Deletis imprimatur. Laibach, am 13. Juli 846 Ladinig.

Po naše se to pravi: "št. 17087 — 3405. Priobčitev dovoljena z izpustitvijo črtanega. — Ljubljana, dne 13. julija 1846. — Ladinig (ali podobno za knezoškofijski urad)."

Tretja ali spodnja beležka se pa čita v izvorniku:

6223 — 846 Gesehen und sind seiner Zeit 3 Pflichtexemplare hier zu verabfolgen. Vom k. k. Bucher-Ant. Amte — Laibach, den 22. Juli 1846 — Pauschek.

Po naše: "6223-846. Videno (pregledano) in svoječasnno se imajo tukaj predložiti trije dolžnostni izvodi. — C. kr. knjižni in antikvarični urad. — Ljubljana, 22. julija 1846. — (Podpis cenzorja) Pavšek."

Cenzor Pavšek, ki je v Prešernovem času mesaril slovenska literarna dela, je dobro znan Prešernovim življenjepiscem. (Glej France Kidrič: Prešeren, II. knjiga.) Prešeren je imel tega Pavška silno v želodcu in posvetil mu je satiričen sonet v nemščini z naslovom "An boeser Wunde...", v katerem je v začetnice vpletel cenzorjevo ime: "An Pauschek und Stelzic." (Stelzic je bil drugi cenzor. (France Kidrič: Prešeren, I. knjiga, stran 246.)

Opazka cerkvenega cenzorja dokazuje, da je bilo iz prvotne Prešernove zbirke črtanih več pesmi. To je že davno znano; v najnovejši in popolni zbirki Prešernovega dela, katero je uredil France Kidrič in izdala Slovenska matica, so uvrščene tudi pesmi, ki so bile takrat črtane.

* * *

Poleg zgoraj omenjenih opazk je na originalnem listu še nekaj, namreč ostanki dveh pisanih (črnožoltih) niti, ki sta pričvrščeni na papir s pečatom iz rdečega voska, na pečatu sta pa nemški črki D P. Cenzor ali morda kdo drugi je rokopis vsekakor zvezal in zapečatil. Pečat je še dobro ohranjen. *

List ima na vrhu na desni številko 1., na levi je pa takisto nerazumljiv pripis "1200 fl. 14 Aug 81," ki je bil vsekakor narejen kasneje. V procesu v klišarni, v kateri so naredili klišeje iz fotografije tega lista, se je omenjeni pripis na levi izgubil in tako ga čitatelj ne more opaziti.

Fotografski posnetek, ki je tu objavljen, je samo en palec po dolžini in širini manjši

od originala. Original je devet palcev dolg in sedem palcev širok.

* * *

Zgodovina tega dokumenta bi bila zanimiva, če bi bila v celoti znana, ali žal do danes sega le do leta 1898 nazaj. Kje je bila listina prej — celih 52 let — ni še znano, ni pa izključeno, da se to odkrije, če se kdo potruži.

Leta 1898 je vodil Juvančičevo vinsko trgovino v šiški Franc Humner. On ali pa njegovi predniki so bili iz Celja. V tem letu je bila Prešernova listina izročena Francu Humnerju kot garancija za neko denarno posojilo in ostala je v njegovih rokah do njegove smrti leta 1909. Nato je listina prišla v roke njegovemu bratu Ernestu Humnerju, ki je odšel v Ameriko, list pa je vzel s seboj ter ga skrbno hranil čez 40 let do lanskega leta. Ta Ernest Humner še danes vodi trgovino v Brewsterju. O.

Leta 1920 je prišel v Ameriko njegov nečak Camilus Zarnik — sedanji distriktni podpredsednik SNPJ v Clevelandu — in ko je obiskal svojega strica, brata svoje matere, v Brewsterju, mu je ta pokazal listino in mu obljubil, da jo enkrat izroči njemu. To je storil lani, ko ga je Zarnik ponovno obiskal.

Vsakdo, ki se zanima za Prešerna in sploh za slovenske kulturne spomenike, mora biti hvaležen temu možu, Ernestu Humnerju, ki je toliko let skrbno hranil ta dokument in s tem poskrbel, da se stvar ni izgubila in da končno pride v javnost in pa v muzej ali historično knjižnico, kamor spada. Hvala tudi Camilusu Zarniku, ki mi je to listino izročil in tako pomogel, da je zdaj objavljena.

*) Opazka: To je najbrže le uraden pečat, ki ga sedaj nadomeščajo "štampilje" in ne služi nobeni praktični potrebi.

Naš St. Clair *

MILAN MEDVEŠEK

AVENIJA SV. KLARE (St. Clair avenue) v Clevelandu je prav takšna kakor sto in sto drugih nekoliko od centra odleglih ulic oziroma avenij, bodisi v Chicagu, New Yorku ali v kakšnem drugem industrijskem vele mestu.

Na prvi pogled se zdi človeku, da je vsakdanja, nezanimiva in monotona, z enim samim življenjem: avtnim prometom; toda če jo opazuješ in pozabiš na njeno umazano in neharmonično obleko, vidiš vsak čas drugo barvo, nov obraz, nov dogodek.

Rano zjutraj se zgane iz nočne dremavice in postopoma oživlja. Ob sedmih se že spenja, poganja in valovi v nervoznem tempu v tok novega življenja. Po njej drvi na stotine avtov; majhen, napol podrt "ford" se ropotaje preriva poleg orjaškega avtobusa. Avto poleg avta, avto za avtom, med njimi pa kraljujejo tramvaji, natrpani z delavci.

Ves hiteči, drdrajoči tok se ustavi pri pro-

metnem signalu. Pesem strojev se trenutno ublaži, vozniki napeto čakajo, da se ponovno poženejo naprej. Svetilka, viseča nad cesto, avtomatično spremeni barvo luči in pokaže znak: "Go!" — (idi) in vse se namah nemirno zgane.

Trobila zapoje, sprevodniki sunkovito in razdraženo zvone, avtomobilist preklinja avtomobilista. Vse drči in brzi in se zopet ustavi, toda samo za nekaj sekund in zopet naprej, naprej. Vmes igra godba, komponirana iz škripanja napol podrtih vozil, cviljenja zavor, kruljenja trobil in udarjanja tramvajskih zvencev.

Nenadoma, zahrbtno, pridrvi ogromna rdeča pošast — ognjegaški avto — ki drvi z vratolomno hitrostjo in tuli kot obsedena zver. Voznike zgrabi strah in se razmaknejo z mrzlično hitrostjo, preplašeni kakor kokoši pred kraguljem.

Nekaj sto čevljev dalje, na križišču, naredi neki voznik nepreviden obrat; zavore zaječe, da človeka zazebe v kosti, toda prepozno je. Strašna kolizija! Možgani in kri! Promet je

*) Ulica, na kateri živi največ clevelandskih Slovencev.

trenutno paraliziran. Ljudje se gručijo. Treptajoči in bledih obrazov radovedno poizvedujejo o nesreči. Kmalu je vsa atmosfera nasičena s tuljenjem siren. Policijski ambulančni avtomobili drve na kraj nesreče. Z občudovanja vredno spretnostjo odstranijo ranjence, odmaknejo razbite avtomobile in odhite, kakor da se ni nič zgodilo.

Tudi avenija se zgane, požene in brezbrizno vije naprej.

Polagoma se prometni šunder zmanjša in tedaj dobi lice ulice močnejši izraz. Trgovine so skupaj z vlečene v lesenih hišah, ki so zgrajene v bogve kakšnih slogih, in v velikih poslopijih, ki pa so včasih tako zveržena, temna in okajena, da te vse skupaj spominja na nekaj orientalskega. Izložbena okna so popisana z gostimi številkami raznih barv — apnena prevladuje — stene poslopij in hiš so obite s smešnimi figurami in reklamnimi lepaki, ki se kosajo med seboj s svojo velikostjo, čudovitostjo in kričavostjo. Nekatera poslopja so dobesedno oblečena v lepakih. Zvečer pride reklama do čudovitega efekta. Stotisoč električnih svetilk zažari in se preliva v vseh barvah. Zelena se družijo s črno, rdeča z rumeno, rjava z modro. Reklama, reklama! Morje reklame!

* * *

Po pločniku koračijo ljudje dela; na obrazih jim je čitati utrujenost in skrb. Vsake vrste poklicev so, pripadniki vseh ver in sinovi vseh narodov. Mnogo jih išče dela; te spoznaš po tem, da se navadno resignirano vlečejo po pločniku, z eno samo brigo: kje najti dela? Ne delajo, toda njih telesa so razdelana, spijo, a iz oči jim sije nespečnost. Delo! Delo! S to v srce grizočo mislijo se pomikajo v ulično sivino.

* * *

Tu in tam, v bližini restavrantov, postopajo ljudje, ki jih je življenje že davno izigralo. Nekdaj so sanjali, da se dvignejo iz predmestne plaže in večne revščine, a sanje so ostale sanje, kajti teža železne civilizacije jih je zdrobila, še preden so se zavedli nevarnosti. Sedaj tavajo okoli brez smisla in cilja, neobriti, umazani in raztrgani mrtvaki. Oči imajo zabuhle in podplute, iz ust pa jim puhti neke vrste alkohol, ki jih drži v stalni omotici. Motreč, mereč se ti približajo ter vsiljivo prosijo: "Mister, can you spare a nickel for

a cup of coffee?" ("Gospod, ali mi lahko podarite pet centov za skodelico kave?") Seveda, denar, ki ga naprosijo, zapravijo za slab alkohol, ki jih prej ali slej požene v blaznico, če že prej ne poginejo v kakšnem kotu.

* * *

Po štirih popoldne se avenija zopet živahneje zaziblje. Natrpana z avtomobili in tramvaji buči kot razburkan veletok.

* * *

Glej tam v veletoku ponižnega konjička, upreženega v majhen voziček, ki je natovorjen s staro šaro, na kozlu pa zaspano kima star zamorec, ki neprenehoma in momlja je poganja živinče: "Hi, hi, hi!"

Ti ubogi konjič! Kako žalostno pelješ tovor, kakor da bi vedel, da si vsemu svetu v napoto. Trobila jezno krulijo nad njim, in ko se je avtomobilistu posrečilo, prehiteti voz, vrže grdo psovko za njim: "Prokleta mrha in ušiv niger, za samo napoto sta!"

Iz bližnjih stranskih ulic se slišijo krošnjarji, ki zategnjeno pojo svojo staro pesem: Tomatoes, potatoes, onions, paper — rags! (Paradižniki, krompir, čebula, papir in cunjé!)

* * *

Dan se nagiba k zatonu. Na glavnih križiščih, kjer se življenje prične šele zvečer, zamolklo brni množica. Ljudje prihajajo iz prečnih in razdrapanih ulic in se razlivajo na vse strani.

Zavese na oknih se odkrivajo in sumljivo zakrivajo. Podzavestno čutiš, da te nekdo opazuje. Ozreš se in vidiš, da se je neokusno nališpan obraz zastrl za zavesami.

* * *

Sredi noči. Ponekod gre življenje svojo pot, nekod že onemoglo, avenija pa utrujena sameva; le zdaj pa zdaj se izza vogala izlušči sumljiva oseba, a naslednji trenotek izgine po svoji poti. Nenadoma preseka tihoto policijski avtomobil, čigar sirena presunljivo tuli v noč — nekje so vlomilci.

* * *

Rano jutro. Razvažalci peciva in mleka na vse zgodaj bude ljudi iz sanj. Ojiii, ojiii, ojiii! se turobno glase njih piščali. Prebivalci-delavci, nervozno skačejo iz postelj, trudni so še, toda nov dan jih kliče v borbo za vsakdanji kruh.

Avenija se budi, vzpenja in nebrižno vije naprej.

Drejčetova pot

E. K.

3.

Dnevi, tedni, meseci so tekli, končno Drejče hoditi je znal;
nič na "ena," "dva" in "tri" ni mislil, a korak mu prost je bil, krepak.
Kakor jelka v gori bil vzravnan je, če pred stotnikom je svojim stal
in poznal pomen je vsake zvezde, znan mu bil je vsak vojaški znak.

Sam je nosil strelski znak na prsih, puška mu je vedno našla cilj;
z bajonetom se boril je spretno, na kolesu bil je strokovnjak.
Če pohod z opremo je popolno dolg bil, da je pot vsem s čela lil,
mu je kakor drugim bilo vroče, a nahrbtnik ni se zdel težak.

A kaprol je vendar vedno stokal in narednik mrko godrnjal:
"Slabših letnikov nikdar ni bilo in, če Bog da, jih nikdar ne bo..."
Toda Drejčeta ni več bolelo in na tihem se je le smehljal —
mного včasih v zraku je grmenja, polje pa ostane le suho.

Marsikaj se mu je priljubilo, mnoga dela je opravljal rad;
veselila ga je telovadba, ki okornost jemlje iz kosti
in zavest krepki ugodno v duhu, da je človek zdrav, krepak in mlad,
da so sitnosti komarjev piki in da se ničesar bati ni.

Le da dosti bilo je komarjev in njih pik je včasih bil skeleč.
Če je vod ozmerjan bil pred tujci, rajši vsak bi bil oklofutan.
Vse tovariše je zbolelo kot bi jih oplazil trn bodeč,
če je kdo bil za nezatno hibo kakor hudodelec kaznovan.

V prvih časih je vojaška hiša bila vsem novincem kot zapor.
"Vsak bi čital vam v očeh rekrute, a sramota padla bi na nas...
Salutirati ne zna še nihče, v hoji kakor v kretnjah vsak je štor
in oblečeni ste kot capini; dolgo vrat še ne odpro za vas..."

Pa so slednjič vendar jih odprli. Vsak tedaj bi bil zavriskal rad.
Kakor da so dolgo bili bolni, dihal neblagi duh zdravil,
pili zdaj so sveži zrak prostosti, slajši od medu in vseh naslad
in čutili so mladost v vseh udih, v krvi valovenje živih sil.

Drejče rad zahajal je iz mesta, zdaj na polje, zdaj v zeleni gaj.
Davno že je dal slovo kmetiji, a srce ga še je vleklo tja.
Včasih čutil je nevidne niti, ki ga vežejo na rodni kraj,
v duši pa je vstajala mu slutnja, da nikjer drugod ne bo doma.

Kadar se pšenica je zlatila in se je priklanjal težki klas,
a cvetoča ajda zadišala in je med sesal čebelic roj,
bilo mu je kot da iz daljave prek poljan prihaja tajen glas:
"Sin si grude. Kmeta ne prežene iz srca ti puška niti stroj..."

Zasmejalo se je nekaj v duši — Drejčetu se smeh ni zdel vesel.
 Kakšne misli! Kdo jih narekuje? — Dom nekdanji daleč je ostal.
 Kaj ti mar, če polje bo rodilo, ali ga zarasel bo plevel?
 V stari hiši ti sedaj si tujec, polja nikdar več ne boš oral.

Suknjo so cesarsko ti oblekli, vojskovanje ti poklic je zdaj.
 V mislih nosi puško in bodalo; tvoja skrb ni ječmen in krompir.
 Vihre hrujejo na tvojih potih, kmet za plotom ljubi varen kraj;
 ti pripravljáš se za bojno slavo, njemu dražji je od slave mir...

Čudil se je Drejče in ugibal: Pota se človeku ravna zde.
 Hoditi začneš po njih, pa vidiš, da si zašel, ne vedoč, kako.
 Vse se vije, križa in prepleta; človek se ozre pa sam ne ve,
 kam je nameraval, kod je hodil, kakšen romanja kdaj konec bo.

(*Dalje prihodnjič.*)

Žrtev

ANGELO CERKVENIK

Tragedija delavskega voditelja v treh dejanjih

O S E B E :

MARKO, *delovodja, predsednik stavkovnega odbora;*

NANDE, }
 MARIJ, } *delovodje in delavci, člani stavkov-*
 FRANE, } *nega odbora.*
 ETORE, }
 KARLO, }

NINA, *Nandetova žena;*

RENN, *inženir;*

HILDA, *Rennova hčerka;*

SLUŽKINJA *pri Rennu;*

POSAMEZNI DELAVCI *na zborovanju in MNOŽICA.*

Godilo se je 1912. v Trstu.

* * *

PRVO DEJANJE.

Poleti, proti večeru.

Preprosta, pa čista kuhinja delavskega stanovanja v predmestju.

Poslednji žarki zahajajočega sonca dajejo vsem predmetom malce nerealno, pastelno-mehko barvitost ter napravljajo kuhinjo toplo, intimno in močno prikupno.

Ob štedilniku stoji NINA in meša v majhnem kotličku žgance. Nina je črnolasa, še dokaj mlada ženska; videti je, da je izgarana.

Že bežen pogled na njen obraz pove, da je trpela in še trpi vsestransko pomanjkanje.

PRVI PRIZOR.

NINA in MARKO.

Nekdo potrka na vrata.

NINA (*se obrne k vratom*): Naprej!

MARKO (*vstopi. Je močan, velik in slok, širokopleč možakar. Ima črne, kodraste, ob sencih za spoznanje posivele, zelo goste lase*): Dober večer, Nina!

NINA (*nejevoljno*): Lep dober večer! Čemu vruga se norčuješ? Že šest tednov se vleče ta vaša norost!

MARKO (*dobrohotno*): Prav ženske bi morale ta boj v prvi vrsti razumeti! Saj ne gre za nič drugega nego za zboljšanje gmotnega položaja ter povečanja življenjske radosti delavskih družin!

NINA: Figo, da veš! Šest tednov traja že ta stavka, štiri tedne že gladujemo. Prava sreča, da mi Bog ni dal otrok!

MARKO: Kako to, da ni še tvojega moža?

NINA: Saj je blazen! Kakor ti! Ves božji dan leta naokrog ter prigovarja tovarišem, naj se ne dajo ugnati, naj vzdržijo do konca! Prav dobro razumem, da se vlečeš za to stavko

ti, ki nimaš ne žene ne otrok, on pa in nešteto drugih, ki imajo kar cele trume otrok ...

MARKO (*ji naglo seže v besedo*): Saj prav za te otroke gre, Nina!

NINA (*jezno*): Bedak! Dopovedati bi mi hotel, da je črno belo! Otroci gladujejo, žene pa se morajo prodajati po cestah ...

MARKO: Tako tragično še ni!

NINA (*se zasmije*): Ne vem, kaj bi rekla! Ali si tako lahkomišeln ali pa še tako otročji, da ne moreš tega razumeti! Tebi se niti ne sanja, kaj pomeni imeti ženo, otroke, družino ... Pač, pripovedujejo, da imaš tam nekje v Rojanu bogato ljubico, ki te vzdržuje ...

MARKO (*vzroji*): Podlost, Nina!

NINA (*jezno nadaljuje*): ..., da, ki te vzdržuje, sem rekla! Ali se ti mar slabo godi? Kar v ogledalo se poglej, pa boš videl, kakšen hrust si! Prazna vreča se ne drži pokoncu, dragi! Nikogar ne boš preslepil!

MARKO (*žalostno*): Tako torej, ta podla in umazana laž je prodrila celó semkaj!

NINA (*se zasmije*): Umazana in podla laž? Povej mi, kako je drugače mogoče šest tednov tako vztrajno hujskati ljudi, naj vzdrži-jo v tej blazni stavki?! In prav ti si začetnik te stavke, prav ti, Marko, si tisti hudobni duh, ki vliva vsem tem bedakom žalostni pogum, da mučijo svoje družine do smrti! Ali ne razumeš, da ne moremo več gladovati! Ali ne razumeš, da bi tudi me imele rade kdaj kakšno lepo uro v tem bedastem življenju? (*Jezno in zmagoslavno*) Pa ne bo nič! Danes so se prvi delavci že vrnili na delo. Kakšnih sto ... slišiš, sto ... Polom! Kar ste sejali, to boste zdaj želi!

MARKO (*mrko*): Nehaj, ženska, saj go-bezdaš tako, kakor da bi te bil kdo plačal!

NINA (*zavrešči*): Mene da je kdo plačal, mene? Mogoče pa koga drugega, a Marko!

MARKO (*poskoči*): Ali misliš mene?

NINA (*se zasmije*): Nič ne mislim, sam si rekel!

MARKO (*stopi grozeče pred njo*): Še enkrat ponovi, če se upaš, samo še enkrat!

NINA (*se umakne*): Tako torej, slabotno žensko bi pretepal!

MARKO (*se stregne, obrne ter zopet sede za mizo*): Bo že tvoj mož opravil s teboj! Na to se lahko zaneseš!

NINA: Še nikdar me ni tepel.

MARKO: Res, nikdar nisem verjel, da bi

se mogel tako daleč spozabiti, a če premišlju-jem zdajle o tebi ... dlani me srbijo ...

NINA (*obupno*): Marko, ali ti nisem po-vedala? Štiri tedne gladujemo, štiri tedne beračimo, štiri tedne se že tresem, kaj bo prvega avgusta, ko bo treba plačati trimesečno najemnino ... In ti bi me zato pretepal! Ali veš, kje sem dobila danes to koruzno moko, ali veš? Na pomolu sem prevrtala vrečo ter kradla, kradla, da! In če ne bo mogoče več krasti, bom morala iti na cesto, Marko! (*Obupno — cinično*) Kaj misliš, ali sem še dovolj lepa, ali bo kdo kaj plačal in koliko bo plačal?

MARKO: Saj si blazna, ženska!

NINA: Blazna, resnično blazna! In kdo je kriv? Ti, Marko! Ti!

MARKO: Če bi te tvoj mož slišal, če bi le zaslužil, kakšne misli se ti podijo po glavi!

NINA: Da, ljubosumen je. Nemara bi me ubil. Poskrbljeno bi potem bilo, zame in za njega!

MARKO: Samo še kratek čas moramo vzdržati!

NINA: Saj poznam tisto tvojo večno pesem: Samo še kratek čas ...

DRUGI PRIZOR.

PREJŠNJA in delavci: MARIJ, FRANE ter ETORE.

Slišati je močno trkanje.

NINA: Naprej!

MARIJ (*je črn, južnoitalijanski tip, bolj pritlikav, še mlad, zelo živahen človek. Sladko*): Dober večer, draga Nina, dober večer, ljubi sodrug!

FRANE in ETORE (*preprosta možakar-ja, že starejša; drugi za drugim*): Dober večer!

MARKO: Dober večer, sodrug!

NINA (*mrzlo*): Sedite! (*Vsi posedejo okrog mize.*)

MARKO: Ali niste nikjer videli Nandeta in Karla?

MARIJ: Nikjer. Upam, da kmalu prideta!

NINA: Nande je že davi odšel. Ves božji dan se klati. Sicer pa, saj doma tako in tako nima kaj delati, nima kaj jesti ...

FRANE: Potrpi, Nina, kmalu bo bolje!

NINA: Čemu, vraga, vsi tako lažete?!

ETORE: Tudi moja žena ... Kar pobesne-la je. Moral sem jo naklestiti.

MARIJ: Tako je prav! Udari vraga, če ...

NINA: (*se zadere*): Kaj čvekaš, smrkavo otročče?! Le poskusil naj bi udariti! Če bi jaz bila tvoja žena, bi ti takšno primazala...

MARIJ: Pa nisi ne ti, ne katera druga!

NINA: Katera pa bi takšno tričetrtinsko figuro sploh vzela? (*Vsi se zasmejejo.*)

ETORE: Stvar je prekleto resna.

FRANE: Sakramensko čudno se vse skupaj vrti.

MARIJ: Ti prekleti stavkokazi! Te ljudi bi morali pretepesti! Morali bi jih ustrahovati.

MARKO: Bolj se bojijo gladu ko batin, celó bolj ko same smrti!

FRANE: In otroke imajo, pomni, Marij! Odrasli ljudje so. Kdo bi se drznil, pretepati jih? Bilo bi neznansko umazano!

MARIJ (*živahno in razdraženo*): Prijateljček, ti pozabljaš, da bodo uničili ves uspeh šesttedenskega mučnega in trdega nadčloveškega boja. Človek si mora pač malo zategniti pas, če ni drugače! Jaz vam pravim, da šiba novo mašo poje! (*Pred vrati se zaslišijo stopinje.*)

TRETJI PRIZOR.

PREJŠNJI in NANDE ter KARLO.

NANDE (*je postaven, velik možakar, koščen kraški tip; odpre vrata ter vstopi*): Aha, ste že vsi tukaj! Dober večer, fantje!

KARLO (*mlad, dvajsetleten dečko stopi za Nandetom*): Dober večer, sodrugi!

VSI (*razen Nine, drug za drugim*): Dober večer!

NANDE (*sede*): Karlo, zate pa ni stolice, no, pa sedi tamle na zaboj za drva!

KARLO (*stopi k štedilniku ter sede na zaboj*): Hvala!

NINA: (*zasmehljivo*): Mene pa moj lju-beznivi mož sploh ne vidi!

NANDE: Saj res... Težke misli mi belijo glavo... Dober večer, Nina! Kaj vidim? žgančki? No, imenitno. Pa zdaj ne utegnem jesti. Povečerjala bova pozneje. Nina, zdaj bi se radi v miru pomenili o važnih stvareh. Pojdi ta čas v spalnico!

NINA (*užaljeno*): Zakaj me podiš, ali misliš, da bom nesla komu na nos, kar bom tukaj slišala?

MARKO: Nina naj ostane kar tukaj.

NANDE: Pa naj ostane!

MARKO: Torej začnimo! Tvoje poročilo Nande!

NANDE: Stavka je po mojem že razbita.

VSI: Kako to misliš? Ne razumemo.

NANDE: Davi ob osmih jih je prišlo na delo kakšnih sto, popoldne ob eni pa jih je Rapotec, ki smo ga nalašč poslali na delo, naštel že dvesto petdeset.

MARKO: V ladjedelnici nas je zaposleno okrog tri tisoč petsto. Kaj pomeni dvesto petdeset stavkokazov nasproti tako velikemu številu delavcev?

(*Dalje prihodnjič*)

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

UVOD

ZGODOVINAR, ki bo listal po naših zapiskih, se najbrž ne bo mogel zlepa načuditi obilici sadov podjetnosti in vztrajnosti sinov in hčera slovenskega naroda, katere je skrb za obstanek zvalila v Ameriko, Obljubljeno deželo naših časov, ki je postala njihova nova domovina. Njegovo začudenje bo razumljivo, saj je zgodba o ameriških Slovencih resnično čudežno, edinstveno poglavje v zgodovini slovenskega naroda.

Pomisliti je namreč treba na dejstvo, da so bili po ogromni večini slovenski priseljenci

v Ameriki kmetje s pomanjkljivo ljudskošolsko podlago, ki so se nenadoma znašli v tuj deželi, katera je potrebovala in porabila njihove mišice, drugače pa jih popolnoma prepuстила njihovi usodi, enako kakor stara domovina, ki dolgo, dolgo ni pokazala nobenega pravega zanimanja za nje. Tako so bili ti naši kmetje in bodoči novi Amerikanci postavljeni pred odločitev: Nauči se plavati, ali potoni!

Toda naš človek ni zaman znan zaradi svoje žilavosti, iznajdljivosti in sposobnosti, da se prilagodi novim razmeram in izpreme

njeni okolici. Nova okolica mu je bila tuja in obenem bolj ali manj neprijazna, zato je rešil ta problem enostavno s tem, da je začel ustanavljati kompaktne slovenske naselbine sredi ameriških mest. Težji je bil problem prilagoditve novim razmeram, kajti ni šala za kmeta, znajti se nenadoma v vrvežu in trušču industrijske civilizacije, v kateri je človek vreden le toliko kolikor lahko da iz sebe in v kateri vlada geslo, da mora vsakdo sam plavati, če noče utoniti. Vendar je naš človek rešil tudi ta problem.

Potreboval je seveda nekaj časa, preden se je dodobra razgledal po novi deželi in našel samega sebe in svoje mesto. Tedaj, v prehodni ali razgledni dobi, se je naslanjal na svojega duhovnika, ki je bil prihitel za njim in ustanovil zanj faro, in gostilničarja ali "salunarja," ki je gledal, da se njegov varovanec ni izgubil v ameriškem vrvežu in da mu ni preveč ostalo od njegovega zaslužka. Tiste čase sta bila cerkev in "salun" glavni osi, okrog katerih se je sukalo življenje našega človeka v Ameriki.

Potem se je polagoma začel zavedati, da spe v njem velike organizatorične sposobnosti in volja do samostojnega udejstvovanja, ki so se pod pritiskom novih razmer začele prebujati in ga siliti na delo. Začelo se je ustanavljanje podpornih in kulturnih organizacij, za katere je bila potreba najnujnejša. In ko je naš človek videl, da je prva skromna setev uspela, se je opogumil, njegova podjetnost je narasla kot reka ob povodnji in vsakovrstne organizacije so rastle kot gobe po dežju. Tako je slovenski kmet v Ameriki v nekoliko kratkih desetletjih dokazal, da ni samo dober delavec, temveč tudi izredno zmožen, podjeten in vztrajen organizator in kot tak lepa pridobitev za Ameriko samo. O tem zgovorno pričajo njegove mogočne bratske podporne zveze, ponosni narodni domovi in cerkve, združena podjetja, banke in druge gospodarske ustanove, nenavadno razvito časopisje in nešteto kulturnih, prosvetnih in političnih ustanov, ki bi delale čast vsaki narodnosti in s katerimi je naš človek v Ameriki nepobitno dokazal, da Slovenec kot organizator in gospodarski in kulturni delavec nič ne zaostaja za drugimi narodnostmi.

Zgodba o Slovencih v Ameriki je v resnici nekaj čudovitega, škoda je le, da do naših

dni ni bila še točno obdelana. V preteklosti se je sicer parkrat poskusilo, zbrati in objaviti celotno zgodovino slovenskega življa v Ameriki, toda ti poskusi niso uspeli, v prvi vrsti zato, ker je manjkalo sredstev in sposobnih ljudi, tisti pa, kar jih je bilo, so morali skrbeti za svoj vsakdanji kruh. Te zapreke so še vedno tu, zato se bo "Cankarjev glasnik" zaenkrat omejil na Cleveland in okolico ter skušal podati kolikor mogoče točno in jasno sliko naših ustanov v ti naselbini. Pozneje, ko bo to delo dovršeno in če bo dovolj zanimanja in sredstev, se bo naš delokrog lahko razširil na ostale slovenske naselbine in centralne organizacije.

Slovenska naselbina v Clevelandu in okolici je danes največja in najbolj kompaktna slovenska kolonija v Ameriki. Bili so časi, ko je bila v tem in v drugih pogledih za drugimi našimi ameriški naselji, ko ni še nihče sanjal, da bo slovenstvo v Ameriki tu doseglo svoj največji razmah in se najdalje ohranilo; toda tisti časi so daleč za nami in danes je Cleveland nedvomno metropola slovenstva v Ameriki, njegovo srce, kjer je ameriški Slovenec najbolje organiziran bodisi v kulturi, ali v gospodarstvu, politiki in drugih področjih človeškega prizadevanja. O tem dovolj zgovorno priča nenavadno visoko število narodnih domov, pevskih in dramskih zborov in drugih kulturnih in prosvetnih ustanov, podpornih društev, cerkva, gospodarskih ustanov in političnih organizacij. Clevelandska slovenska naselbina pa ni samo največja, temveč je tudi tako tipična za ameriško Slovenijo, da je njena slika obenem ogledalo prizadevanja, podjetnosti in sposobnosti našega človeka v Ameriki sploh. V Clevelandu je naš človek največ ustvaril in največ dosegel, z izjemo naših centralnih podpornih organizacij, ki pa imajo v Clevelandu svoje najmočnejše društvene postojanke.

Točnih podatkov o začetku priseljevanja Slovencev v Cleveland ni na razpolago, znano pa je, da je naselbina stara vsaj šestdeset let. Slovenci so začeli prihajati v Cleveland, tedaj naglo razvijajoče se industrijsko središče, v osemdesetih letih preteklega stoletja. Ker so prvi naši priseljenci našli tu dovolj prilik za zaslužek v industrijah, so kmalu privabili za seboj svoje sorodnike, prijatelje in znance in naselbina je naglo rastla. To priseljevanje je

doseglo svoj višek v letih med 1900 in 1914, nakar je začelo čedalje bolj nazadovati, predvsem zaradi priseljeniških omejitev, ki so vedno bolj tesno pripirale vrata Združenih držav. Kar je bilo priseljevanja v zadnjih desetih letih, je bilo v glavnem iz drugih naselbin po Ameriki, dočim se je nekdanji mogočni dotok iz stare domovine spremenil v komaj opazen curek.

Clevelandski Slovenci so se kmalu po prihodu začeli naseljevati kompaktno, v svojih lastnih kolonijah, ki so sličile v ameriško industrijsko okolico presajenim slovenskim vasesem. Prva taka naselbina se je ustanovila v Newburghu; kmalu potem se je pa začela razvijati skupina, ki je še danes glavno središče clevelandskih Slovencev; zrastle je v današnjem okrožju Slovenskega narodnega doma na St. Clair ave. in Vzhodni 60. cesti, kjer je tudi največja slovenska cerkev v Clevelandu, namreč cerkev sv. Vida. Ta naselbina je še vedno srce slovenskega Clevelanda. Pozneje so nastale nove naselbine, pri čemer je v glavnem odločala bližina tovarn, v katerih so bili naši ljudje zaposleni. Izmed teh je največja ona v predmestju Collinwoodu, katere središča so Slovenski delavski dom na Waterloo rd. in Slovenski dom in cerkev Marije Vnebovzete na Holmes ave. Vzhodno od Collinwooda, katerega se dotika, je samostojna predmestna občina Euclid, kjer živi veliko število Slovencev, katerih središči sta Slovenski društveni dom in cerkev sv. Kristine. Ostale clevelandske slovenske naselbine so: Newburgh, s Slovensko delavsko dvorano, Slovenskim narodnim domom in cerkvijo sv. Lovrenca, Maple Heights s Slovenskim narodnim domom, in West Park z Jugoslovanskim delavskim narodnim domom.

Vse te naselbine so medsebojno tako povezane in v mnogih ozirih medodvisne, da je treba zreti na nje kot celoto — kot slovenski Cleveland, katera označba je že dolgo v rabi in vključuje vse slovenske naselbine v Clevelandu in bližnji okolici.

Koliko Slovencev živi v teh naselbinah v milijonskem Clevelandu, nihče točno ne ve, ker ni nobene zanesljive statistike. Nekateri ljudje sodijo, da nas je najmanj petdeset tisoč, dočim se vidi drugim ta številka pretirana. Ampak, če prištejemo naše mlade, tedaj ta cenitev najbrž ne bo previsoka, temveč ce-

lo nekoliko nizka. Vsekakor pa nas je v Clevelandu več kot v katerem koli drugem kraju v Ameriki in dovolj, da smo lahko pokazali Ameriki, česa je zmožen Slovenec in obenem vtisnili kozmopolitskemu Clevelandu tudi svoj pečat, ki bo viden še dolgo potem, ko bo izginil pod rušo zadnji clevelandski slovenski pionir.

Pregled slovenskih ustanov v Clevelandu, ki ga bo poslej prinašal Cankarjev glasnik, je prvi poskus, ki stremi za tem, da se poda sicer ne izčrpna, toda celotna slika prizadevanja in uspehov clevelandskih Slovencev na kulturnem, gospodarskem, socijalnem, prosvetnem in političnem polju. Obenem naj služi ta zgodovinski opis kot skromen spomenik vsem tistim neštetim kulturnim in drugim društvenim delavcem, katerih idealizem in požrtvovalnost sta omogočila te lepe sadove in katerih edino plačilo je bilo tiho zadoščenje, da so pomagali ustvariti mnogo lepega in koristnega, kar danes dokazuje Ameriki, da je ameriški Slovenec vsestransko enakovreden in koristen član njene velike družine narodov.

I. PEVSKA DRUŠTVA

O Slovencu je znano, da rad poje in da je dober pevec. Zato je bilo povsem naravno, da je kmalu po svojem prihodu v Novi svet začel razmišljati o organiziranju pevskih skupin in da je najprej začel ustanavljati svoja pevska društva.

Prvo pevsko društvo v Clevelandu se je ustanovilo v januarju leta 1897. Imenovalo se je pevsko in telovadno društvo *Zora*, ker je poleg petja gojilo tudi telovadbo. Ustanovitelj in pevovodja tega društva je bil Ivan Zorman starejši, oče pesnika Ivana Zormana. Že junija istega leta pa je društvo spremenilo svoje ime v *Slovenski Sokol* in uvedlo za člane sokolski kroj. Društvo je pod novim imenom še vedno gojilo petje.

Istega leta je bilo ustanovljeno pod Zormanovim vodstvom tudi pevsko društvo *Zvon*. Med prvimi pevkami pri tem društvu so bile pesnikova mati, Frances Lausche in Marija Lausche, mati clevelandskega mestnega sodnika Franka Lauscheta. Zbor je bil dovolj izvežban, da je lahko podajal pesmi kot Nedvedovo "Nazaj v planinski raj."

Zbirališče društva "Zvon" je bila Kikolova dvorana na St. Clair Ave., ki so jo pred

kratkim podrlji (kakor so pred nedavnim podrlji tudi znano Birkovo dvorano, v kateri se je nekoč zbiralo tudi dramsko društvo Ivan Cankar).

Leta 1900 je odšel Zorman v Colorado in oba zbora sta začela hirati. Društvo "Zvon" je popolnoma dohiralo okrog l. 1901, dočim se je "Slovenski Sokol" bolj in bolj posvečal te lovadbi in polagoma opuščal petje.

Leta 1899 je bilo ustanovljeno pevsko društvo *Sava*, ki je nekaj let tekmovalo s pevskim in dramskim društvom "Triglav," pozneje pa se z njim združilo.

Pevsko in dramsko društvo *Triglav* je bilo ustanovljeno l. 1903. Njegov prvi pevovodja je bil Juri Malovrh in sicer eno leto, drugo leto ga je vodil Ivan Zorman st., potem pa do l. 1913 njegov sin, pesnik Ivan Zorman. Pozneje je poučeval petje Matej Holmar, toda pevski odsek je začel hirati in društvo se je kmalu posvetilo izključno dramatik. Triglavov pevski odsek je imel moški in ženski zbor.

G. Ivan Zorman, ki nam je dal gornje podatke o prvih slovenskih pevskih društvih v

Clevelandu, ve povedati, da se je gojilo petje tista leta predvsem v zvezi s plesnimi veseljami in pikniki. Koncertov, kakršne poznamo dandanes, je bilo zelo malo. Eden teh redkih dogodkov je bil koncert društva "Triglav" l. 1911, na katerem so bile podane med drugim tudi Foersterjeva "Pobratimija" (moški zbor), Lajoviceva "Zacvela je roža" (Josephine Lausche), arija iz "Marte" (tenorist Vinko Kenič), in arija iz "Bohemian Girl" (baritonist Jernej Verhovc, o katerem pravi g. Zorman, da je bil zelo nadarjen pevec izrednega glasovnega obsega).

Sporedov pevskih prireditev iz tistih dni, ki bi pokazali zmogljivost naših prvih pevskih zborov, danes ni več na razpolago in so najbrž vsi izgubljeni, ker v tistih časih nihče ni mislil na arhive, v katerih bi se take stvari ohranile. Iz podatkov, ki so še na razpolago, je razbrati le toliko, da je bila tista leta slovenska pevška kultura v Clevelandu še v povojih.

(Dalje prihodnjič)

Čudotvorna smrt

ETBIN KRISTAN

(Nadaljevanje in konec)

DOBRO, da vem. Morda pride tudi zame čas. O—ne še kmalu. Prezgodaj je že, da bi se vkoval. Ampak kar se tiče deklet, tudi te imajo dandanes svoje glave."

"Prazne marnje! Če bi ji prepovedal—"
Tone se je nasmejaj.

"Pa ji niste, ker veste, da bi bila prepoved votla. Odšla bi v Chicago in se tam poročila. Pa kaj bi mogli? Ali bi pa še malo počakala, da bi bila Tinka polnoletna in vi bi se lahko postavljali na glavo."

"Čemu vse to govoričenje? Dovolil sem jima in s tem je stvar pri kraju. Kakor si kdo postelje, tako leži. Jan ni kdove kaj, ampak—"

"Ampak milijonarji se ne prihajajo ženit k nam, čeprav bi vam to bilo ljubše. Uh! Ob vsem tem pozabil, po kaj sem prišel. Krava se je otelila."

"Hudič! Zakaj nisi takoj povedal?"

Hitro je odkorakal v hlev. Krava je lizala tele in ko je vstopil, ga je pogledala, zdelo se mu je, milo in ponosno obenem.

"To gre vendar še tako kakor v mojih časih," je dejal Tonetu, ki je prišel za njim.

Pobožal je tele in krava je zadovoljno zamukala.

Gorjanec je bil vesel teleta kakor vsak kmet. Toda v postelji se je dolgo obračal, zdaj na to, zdaj na ono stran. Krava in tele—to je in bo vedno kakor v starih časih. Drugače pa—hm—Tone govori drugače kot je včasih sam govoril in—upiraj se kolikor hočeš, Tone ima prav. Gospodar ni več gospodar kakor je bil nekdanj. In ta občutek je neprijeten in ob vsej utrujenosti človek ne more mirno spati . . .

9.

Na dan poroke pa je bil Gorjanec vendar stari gospodar. Hiša je bila polna gostov, vsakdo je njemu prvemu čestital, ženske so hva-

lile Tinko, moški so mu pravili, da je dobil do- brega zeta, Tonetov brat Andrej je igral na harmoniko, žena je pripravila pojedino, sose- de so prinesle peciva in slaščic, mladina je ple- sala in tudi starci so se malo zavrteli, vse je bilo dobre volje in vsi so mlademu paru pre- rokovali srečno bodočnost. Tinka in Jan sta plavala v veselju, kajti to je bilo prvič, da ji- ma ni bilo treba skrivati svoje ljubezni. Poslej se nikdar več ne bosta morala zatajevati, kaj- ti danes ju je sodnik proglasil za moža in že- no in ves svet lahko ve, da se imata rada.

Tinka ni nikdar uživala nikakršnega raz- košja in ko se je preselila v malo stanovanje v mestu, je bila tako zadovoljna kot da jo je Jan privedel v graščino. Imela je veliko priro- jenega okusa in je takoj začela urejevati sobe in kuhinjo. V nekaterih tednih to ni bilo več najeto stanovanje, temveč dom, kjer je iz vsakega kota odseval duh gospodinje. Jan se ni mogel dovolj načuditi izpremembi, ki jo je izvršila njena spretnost.

"Iz tega uboštva si naredila tako udob- nost! Kako bo šele, ko bova res imela svoj dom!" je vzkliknil.

Ona ga je zavrnila.

"Nikar ne zidaj gradov v oblakih. To sta- novanje nama bo dolgo zadostovalo. Jaz si ne želim nič boljšega. Polagoma bova lahko do- dajala malenkosti, lepše zavese, kakšno dobro sliko . . ."

"V tovarni imajo vedno naročila, da ko- maj vse zmagujejo. Jaz sem se privadil in mo- je delo je stalno. Za prihodnje leto so nam obljubili boljše plače. Tukaj so hiše cenejše kot v velikih mestih; drugih si jih kupujejo, tu- di midva dobiva svojo."

Tinka je mislila, da bi bilo to lepo, ampak ne mudi se ji.

Pač pa je Jan kmalu začel misliti na av- to. Polovica njunega doma je bila še vedno na farmi. Jan sam se je bil kmetiji tako privadil, da ga je vedno vleklo tja. Včasih sta šla peš tja, a bilo je vendar daleč in Jan je iskal pri- like, da se popeljeta, kadar je kak znanec šel tja, ali pa vsaj v tej smeri. A to mu je postaja- lo sitno in videč, da ima mnogo tovarišev svo- ja avta, ne da bi bili bogatejši od njega, je po- izvedel, kje in kako kupujejo svoja vozila in ko mu je bilo vse pojasnjeno, se je posvetoval s Tinko in neke nedelje sta jo s svojo "liziko"

prikurila na farmo. Tedaj je mati dregnila Gorjanca:

"No, kaj pa zdaj praviš, stari?"

Gorjanec se je le vzravnal, jo ponosno pogledal in šel ogledovat avto kot da je imel s takimi rečmi opraviti vse svoje žive dni. Vse nekdanje nasprotovanje je bilo tedaj pozab- ljeno in pokopano in Jan mu je poslej toliko veljal kolikor njegovi sinovi.

Jan se je s Tinko dal fotografirati ob avtu in fotografijo poslal staršem v stari domo- vini.

"Tako je prav," je pritrdil Gorjanec, "naj tam vedo, kako živimo tukaj."

Nagajivi Tone pa ga je zopet zbdel: "Kaj, če bi poslali svoji žlahti fotografijo svoje umazane hiše in razpadlega hleva?"

Misel na hišo je bilo treba za nekaj časa odložiti. "Ampak tudi to pride na vrsto, ka- dar bo 'kara' odplačana. To je lepo v Ameriki, da se take reči lahko kupujejo na obroke," je Jan naznanil novo odkrito resnico.

Oče je pritrdil z močnim naglaskom, dasi sam tudi na obroke ni mogel kupiti niti rablje- nega traktorja, ki bi bil na polju veliko vre- den. Tone pa je ugovarjal.

"Jaz ne bi kupil hiše ne na obroke, ne za gotov denar, tudi če bi ga imel. Delavec se s hišo le priveže in gospodarji vedo, da ga imajo na vrvi. Delavec naj bo prost, da se vsak čas lahko seli tja, kjer je bolje."

Janu se je ta misel zdela napačna.

"Nekje mora človek biti doma, pa naj bo kmet, podjetnik ali delavec. Selijo se ptice, pa tudi te niso brez doma, le da imajo dva, enega za poletje, enega pa za zimo. Nam je pa eden dovolj."

"Tako je, tako," je pritrdjeval Gorjanec, dasi je vsaj enkrat na teden preklinjal svojo farmo in si želel, da bi bil prost kot v tistih starih dneh, ko je v stari domovini vandral. Žena mu je večkrat pravila: "Ti govoriš na desno, misliš pa na levo. Drugi tega ne vedo, jaz te pa poznam." Včasih se mu je samemu zazdelo, da ima žena prav . . .

10.

Po štirih letih zakonskega življenja je Tinka porodila hčerko. Jan je dajal znancem smotke in se sploh vedel, kot da pred njim še ni bilo očetov na svetu.

"Sedaj pa morava misliti na hišo. Najeto

stanovanje bo pretesno in za otroka bo bolje, če zraste v domu," je govoril Jan.

Tinka ni ugovarjala, ampak svetovala mu je previdnost, kajti marsikdo se je že urezal s takimi kupčijami. Nemara je mislila na svojega očeta in njegovo farmo, ki je čimdalje manj rodila. Jan ji je obljubil, da se bo dobro poučil in se ne bo dal opehariti.

Naneslo je, da je neki tovariš dobil zelo ugodno ponudbo za delo nekje na zapadu in je hotel prodati svojo hišo za zmerno ceno. Tinki je bila prav všeč, strokovnjaki so izrekli zadovoljivo sodbo, banka je prepisala hipoteko na Janovo ime, prihranki so zadostovali za delež v gotovini in Patjukova sta postala hišna posestnika. Jan je tudi sliko hiše poslal v "stari kraj."

Tinka se je v teku let seznanila z mnogimi sosedi, Janovimi tovariši in člani društev, v katerih je Jan bil vpisan. To znanstvo je sedaj porabila, da je pri obiskih opazovala ureditev njihovih domov in posvečavati je začela tudi več pažnje njihovim običajem in vedenju. Zazdelo se ji je, da mora popraviti mnogo svojih pomanjkljivosti, na katere dotlej ni mislila. Tudi Jana je včasih poučila o družabnih pravilih, za katera se prej ni zanimala. Jan je vse nasvete dobrodušno sprejemal, toda večinoma so šli pri enemu ušesu noter, pri drugem pa ven. Ne, da ji ni hotel ugoditi, le njegov značaj ni bil dovolj elastičen in njegove navade so bile preveč utrjene. Nekateri ljudje, ki so študirali človeško naravo, trdijo, da so žene v tem oziru bolj sposobne prilagoditve.

Vse to pa ni veliko štel, zakaj vsi znanci so vedeli, da se jima dobro godi, seveda z ozirom na kroge, v katerih sta živela in se kretala in to je bilo bolj merodajno od pravilne ali nepravilne rabe vilic in napačnega izgovarjanja angleščine. Kakor Tanas, je tudi Jan postal v kožarni delovodja, kar je v malem mestu precej štel, dasi ni pomenilo posebno velike oblasti.

Ker sta bila često vabljeni v druge hiše, sta morala včasih tudi sama sprejemati družbo v svojem domu in Tinka ni hotela zaostajati za znanci. Svoja opazovanja je dobro porabila in je temeljito modernizirala svoj dom. Janu je bilo prav, dasi se ni počutil tako udobno kakor v starem stanovanju. In kadar so gosti hvalili Tinkin okus, mu je bilo kot da je deležen te hvale. Čas je potekal kot po naročilu in

zdelo se je, da se vse njune želje izpolnjujejo. Hčerka se je lepo razvijala in vsaka njena beseda se je staršema zdela izraz posebne nadarjenosti. Ugibala sta o njeni bodočnosti in po cele večere snovala načrte za njeno šolanje, katerega sama nista bila deležna. Ko so v šoli osnovali majhen orkester in je učiteljica izrekla mnenje, da je dekle glasbeno nadarjeno, sta ji kupila glasovir in toliko skladb, da bi jih v desetih letih komaj preigrala.

Vse je kazalo, da je doba skrbi in pomanjkanja za vedno minila. Ves nekdanji nemir je izpuhtel in spokojnost je objela vse njuno življenje. Čustva so se pač ohladila, toda tega nista pogrešala, niti opazila nista te izpremembe; ogenj sicer ni ugasnil, le tako silnih plamenov ni več dvigal kot v prvih časih, ko je bila ljubezen skoraj edino zanimanje njunega življenja.

V tovarni so Jana radi imeli, ker je skrbno opravljal svoje dolžnosti in delavci so ga spoštovali, ker ni izrabljajal svojega položaja za podkupnine. Na kakšno višjo stopnjo seveda ni mogel misliti, verjetno pa je bilo, da se bo plača stopnjema dvigala, kajti v vsej deželi je bilo blagostanje in podjetniške družbe so izkazovale čimdalje večje dobičke.

Pred božičem je kožarna iznenadila delavce z nepričakovanim darilom. Vsak delavec je dobil lep kos slanine, vsak delovodja pa celo prekajeno gnjat. Večina delavcev je hvalila dobroto generalnega ravnatelja; Vandertass, s katerim je Jan ohranil prijateljstvo vsa leta, se pa ni udeležil te gloriije, temveč je dejal, da delavci v kožarni še nikdar niso ničesar dobili zastonj in da bodo tudi to slanino poplačali, najbrže več kot je vredna.

Božič je bil vesel v delavskih hišah. Tudi Novo leto so lepo praznovali, potem pa se je razpočila bomba. "Dohodki kožarne padajo, nekatera naročila izostajajo; da se more vzdržati normalno obratovanje, je deset odstotno znižanje vseh plač neizogibno."

To je bil mrzel curek in veselje v delavskih vrstah je splahnelo. Nekateri so šli v pisarno in dokazovali, da je udarec prehud. Odgovor pa je bil, da podjetje ne more drugače ravnati in da nihče ni priklenjen. Kdor misli, da lahko drugod več zasluži, gre lahko tja, kjer je bolje . . .

V Janovi hiši se je skrčenje dohodkov poznalo, toda odpovedati se je bilo treba le re-

čem, ki jih je mogoče pogrešati. Toda čez šest mesecev je prišlo drugo deset odstotno znižanje in položaj je postal resen. Vodstvo se je izgovarjalo, da so se kože podražile, da je treba nabaviti nove stroje in da knjige izkazujejo nadaljnje padanje dobička.

Med delavci je nezadovoljstvo postalo glasnejše in tu pa tam so se čule dotlej neznane trde besede. Kot odgovor je prišla iz pisarne grožnja na naslov hujskačev, ki so pozabili, da imajo kožarni zahvaliti za kruh, ki ga jedo. Nekateri je to poparilo, druge pa razburilo. Jana je začelo skrbeti. Novo znižanje plače je naredilo debel križ preko njegovih in Tinkinih proračunov, povrh tega mu je pa razdraženost delavcev delala preglavice. Sicer mu ni bilo jasno, kaj bi se moglo zgoditi, vendar pa ni slutil nič dobrega. In Tinka je prvič občutila, da ima živce . . .

11.

V jeseni je prekipelo. Kožarna je odslovila precejšnje število delavcev, češ da ni dovolj dela za vse. Medtem pa se je raznesel glas, da najemajo njeni agentje delavce po drugih krajih in da imajo v pisarni dolg zapisek "nezanesljivih" mož, ki vsi dobe brco. Zdonela je beseda "štrajk." Vandertass je svaril, drugi so ga napadali. "Ti si tisti, ki je vedno zabavljaj, sedaj, ko je čas, da se kaj stori, se pa umikaš."

"Ne umikam se," je odgovoril; "če večina sklene boj, bom z vami. Ampak po moji sodbi ni sedaj čas za stavko."

"Kdaj pa? Kadar nimamo nobenega razloga za pritožbe?"

"Za boj je treba pripravljenosti, sredstev, izkušenj. Nimate pa ničesar. Družba ima vse. Ona lahko vztraja, dokler ne boste izstradani. Kako dolgo morete vztrajati vi?"

"Unija nas bo podpirala."

"Unija mora biti prvo, kadar je utrjena, se lahko bojuje."

Tovariši so mislili, da je postal malodušen. "Če pustimo sedaj, da nas poteptajo, smo izgubljeni za dvajset let."

Izvolili so nekoliko besednikov in ti so šli h generalnemu ravnatelju. Sprejme naj tiste, ki so bili brez razloga odpuščeni in obljubi, da ne bo nihče več vržen na cesto. Generalni ravnatelj jim je odgovoril, da s puntarji ne raz-

pravlja. Zvečer je skupščina delavcev skoraj soglasno sklenila stavko.

Jan je povedal Tinki, kaj se je zgodilo.

"Kaj storiš ti?"

"Delavcem se godi huda krivica, to je vse, kar razumem. Jaz mislim, da moram stati na strani pravice."

"Prav je tako."

Drugi dan ga je obiskal Tanas.

"Ali je res, kar sem slišal? Ali se ti je zmešalo?" ga je vprašal.

"O čem govoriš?"

"O tem, da si se pridružil stavkarjem. Delovodja—pa stavkar! Kdo je še slišal kaj takega?"

"Delovodja ni nič drugega kot delavec."

"Znorel si. Ali veš, kaj te čaka? Tako službo imaš, da je v sanjah nisi mogel pričakovati, pa jo mečeš od sebe."

"Ti se zelo bojiš zanjo, kaj ne?"

"Seveda se bojim. Kaj naj počnem, če jo izgubim?"

"Mislil sem, da se ti ne godi prav slabo. Pravijo, da je tvoja žena za svojim prvim možem dobila veliko hišo in lepo svoto v banki."

"V moje knjige nihče ni pogledal in za to sploh ne gre. Tebe sem prišel priklicat k pameti."

"Če sem jo res izgubil, mi je tudi ti ne vrneš."

Tanas je skomizgnil in odšel.

Boj je bil hud na obeh straneh in dolgotrajen. Tri mesece se je večina, ki je sklenila stavko, trdno držala. Potem so nekateri začeli omahovati, malodušnost je postala nalezljiva in ob koncu četrtega meseca se je stavka zdrobila. Jan je bil med tistimi, ki so ostali na cesti.

Izprva se ni ustrašil. Kožarna ni edino podjetje v mestu. Napravil se je in šel iskat dela. Toda čas nikjer ni bil ugoden. Jan ni vedel, da so bila imena "hujskačev" poslana vsem tovarnam, s katerimi je kožarna imela zveze. Ko je Tinka spoznala položaj, je šla sama trkat na vrata in je dobila posla v neki prodajalni.

"Ni mi ljubo," je dejal Jan, "pa naj bo, dokler sam ne dobim kaj poštenega."

12.

To pa se ni kmalu zgodilo. V hiši se je marsikaj izpremenilo. Tudi hčerka ni mogla

dobivati vsega, čemur je bila vajena in njen obraz se je često skisal. Žena je bila vedno utrujena. Jan je začel sovražiti samega sebe in iz tega so izhajale trde besede, ki niso v resnici bile namenjene ne Tinki, ne otroku, pa so vendar zvenele tako. Od sten, med katerimi je vedno vladala spokojnost, so začeli odmevati prepiri. In ko je prišlo tako daleč, da je Jan začel obupavati nad seboj in nad vsem življenjem, je skušal utopiti togoto v kozarcu. To je Tinko najbolj razdražilo. Očitala mu je pijančevanje, brezbržnost in kar ji je pač v jezi prišlo na jezik. On je odgovarjal na enak način in obema je življenje postajalo čimdalje bolj neznosno. Kadar je bil pijan, se je med pajdaši pritoževal, da ga žena brez vzroka sovraži in naposled se je vtihotapila v njegovo dušo še ljubosumnost. Saj ne bi mogla biti taka, če bi še kaj marala zame. Druge ima in jaz sem ji na poti. Ona pa se je vprašala, kako je mogla kdaj ljubiti takega človeka, ki nima niti trohice spoštovanja do nje. In enkrat, ko so ji pravili, da je na ulici komaj zadnji trenotek odskočil od avta, ki je z nepričakovano naglico zavil okrog vogala, je vzkliknila: "Škoda, da ga ni povozil. Bil bi vsaj konec tega mučeništva."

Znanci so zbijali šale na njegov račun in zdelo se je, da ga zaničujejo vsi, ki so ga nekdam spoštovali in radi imeli. Kadar je to opazil, ga je zaskalelo v srcu. "Če bi ti ljudje pomislili, kako hudo je možu pri duši, ki se zaveda, da dela žena zanj, namesto da bi on delal zanj! Če bi le enkrat začutili tako bol!"

Tedaj se je nenadoma obrnilo. V livarno je prišel nov ravnatelj in Jan se je spomnil, da je včasih zahajal v njegovo društvo in bil z vsemi člani prijazen. Opogumil se je in odšel k njemu. Povedal mu je, da je menda na "črni listi."

"Mene take liste nič ne brigajo. Jutri pridite na delo. Danes se spočite."

Kakor da so se sive megle dvignile in razkrile zelenje in cvetje, ki je bilo dolgo skrito in se je zdelo, da se nikdar več ne obnovi, je neznan čarodejnik s svojo palčico pregnal vse mračne dni zadnjih časov. Vse brige in trpljenje, vse, kar je bilo hudega in nelepega, je bilo tisti hip pozabljeno, ali pa je vsaj čutil kot da je izginilo. Vse je bilo zopet videti dobro. In kar je še tujega, nezaupljivega med

njim in Tinko, mine, ko pride življenje zopet v stalen tir . . .

Delo je Jana dvignilo. Zavest, da je še kaj vreden, mu je vrnila pogum in spoštovanje samega sebe. Našel je zopet oblast nad seboj in kozarec je izgubil svojo nekdanjo zapeljivost. Kdor ga je videl v tovarni, mu ni mogel očitati lenobe; v družbi so ga radi videli vselega; v hiši se je zjasnilo kakor po hudi nevihti in skozi okna so začeli prodirati žarki pozabljene zadovoljnosti in sreče.

To je trajalo tri mesece in tedaj so tovarno zaprli. Zaostala je s svojo tehniko in ni več bila kos silni tekmi.

Intermezzo je bil kratek, tragedija se je obnovila še z mračnejšimi glasovi, še v temnejših barvah. Patjuk pijanec, Patjuk propalica, Patjuk gobezdalo, Patjuk smrdljiva lenoba . . .

Prepad med njim in Tinko je postajal globokejši, zasmehovanje znancev pikrejše, zaničevanje samega sebe bolj in bolj strupeno. In videti je bilo, da ne bo konca neznosnosti nikdar.

Minilo je—sam ni vedel, koliko časa. Tedaj ga je nekdo prišel vprašati, ali bi hotel opraviti nekaj dela zanj. Odkopavati je treba peščen hrib. Kadar bo to storjeno, se najde menda kaj drugega.

Jan je zazijal. Ali je prav slišal? Ali je mogoče, da mu še kdo ponuja delo?

Podjetnik mu je povedal, da bi lahko takoj začel. Jan je pokimal in se obrnil. Smejal se je in jokal obenem. Vendar, vendar je še rešitev mogoča! Delo! O pokaže jim, kdo se dela plaši, kdo hoče ženo za sužnjo, kdo . . .

"Ej mister, pol ure pa bom tam."

To je bilo prvi dan. To je bil zopet stari Jan, ki je verjel v življenje, v bodočnost, v ljubezen . . .

Delo mu je šlo od rok prvi dan, drugi dan popoldne je začel po kratkem počitku. Neki zdravnik se je pripeljal mimo in videl, kako zabada lopato v pesek. Ko se je vračal, ga je videl ležečega na tleh. Pohitel je, da vidi, kaj je in čez pet minut ga je dal prepeljati v mrtvašnico. Kap ubije hitro, nepričakovano.

Ko je Tinka slišala, se ni zjokala; prišla se je za srce in za hip se je zdelo, da pojde z njim na zadnjo pot. Potem se je odprlo v prsih in zaihtela je, da se ji je treslo vse telo in je izgubila vso oblast nad seboj. Sestri, ki je

prihitela, je izjecljala: "Moj Bog, saj je bil dober človek, dober mož."

Vsa nasprotstva zadnjih let, vse vzajemne pogrde, vsi prepiri in včasih zelo nelepi očitki so bili pozabljeni, so izginili kot da jih nikdar ni bilo, razen morda v sanjah, ki po blede kakor rože cvet, kadar začne odpadati, živa pa so bila tista leta, ko sta se le za kratke trenutke shajala, ko nista smela javno pokazati svoje mlade ljubezni, ko je vsak od drugih neopaženi pogled govoril o plamtečih čustvih v srčnih globočinah; resnična je bila ura, ko ju je mati povedla pred očeta, ko sta si uredila prvi skromni dom in jima je ljubezen dajala večjo srečo od vsakega bogastva in ko njune oči niso videle nobenih napak kot da sta oba bila ustvarjena natančno tako, da sta bila eden za drugega in ne bi bila smela biti drugačna kot sta bila. Če bi ji bil to uro kdo dejal, da sta kdaj izmenjavala sovražne poglede, izrekala grde besede, bi ne bila razumela, o čem govori...

Toda nikogar ni bilo, da bi ji bil klical take krute ure v spomin. Nihče se ni spominjal, da je bil nekdanj Patjuk pijanec, Patjuk propalica, Patjuk gobezdalo, Patjuk smrdljiva lenoba. Mnogo, mnogo pa jih je vedelo, kako vesel je Patjuk znal biti v družbi, koliko šale so imeli z njim, kako zvesto je vztrajal z njimi

v boju, kako je rad pomagal, kjer koli je mogel, ne da bi bil iskal zahvale za to...

Dom je bil prazen brez njega. V prostori, kamor je zahajal, je bilo tiho, nihče ni zapel, nihče zaigral na gramofon, nihče ni izpregovoril glasneje kot je bilo treba. Nikomur ni moral gostilničar povedati, da ima že svojo mero in ne more dobiti več pijače. Vandertass je tiho šel od mize do mize: "Saj veš, Patjuk." In vsak je dal za venec kolikor je mogel in stisnil nabiralcu roko...

In na pogreb so prišli vsi znanci in globoko žalost jim je bilo čitati na obrazih. Tam je ležal v odprti krsti, pokrit in na vseh straneh obdan s cvetjem in—zgoditi se je moral čudež—njegov obraz je bil mlad kakor takrat, ko je s Tinko le skrivoma mogel izmenjavati poglede ljubezni in na ustnih mu je plaval lahen smehljaj kot da bi hotela usta izpregovoriti: Glejte, našel sem mir...

Blue Port je videl malo tako velikih pogrebov, take množine solznih oči kot tistega sončnega dne, ko so pokopali Jana Patjuka, soproga, prijatelja in zvestega tovariša, ki je prebredel vse nižave in se v smrti vrnil k samemu sebi...

Nad njegovim svežim grobom so izpregovorili tiste besede, ki so plavale na njegovih onemelih ustnah:

Requiescat in pace.

Anton Debeljak:

Našim pastirjem

Janez, Ive, Jovo,
zdaj ste nam odrasli.
No, kako pa novo
boste čredo pasli?

—Če pridro pred staje
mrharji šakali,
z ostrim nožem nanje
bomo poskakali!

V perutnino vplete
šent mordá se danes.
Kaj tedaj počnete,
Ive, Jovo, Janez?

—Naj lisjak predrzno
k domu se prihuli,
hitro bomo krzno
živemu sezuli!

Kadar pač ujeda
zviška plane v njive,
zbijte jo seveda,
Jovo, Janez, Ive!

—Naj zleti od svoda,
naj privre iz zemlje:
stre jo brž usoda,
če nam naše jemlje!

Janez, Ive, Jovo,
vi ste res junaki.
Kod drugod gotovo
ne živijo taki.

Julkina zmota

E. K.

STOPILA JE V SOBO, kjer je še vedno spal. Najprej je mislila, da je buden in jo na skrivnem motri, kajti oči je imel le na podzatisnjene. To je skoraj pokvarilo vse njene račune, ker jo je silno ujezilo. Toda ko ga je nekaj časa gledala, je spoznala, da spi kakor zajec. Tedaj se je sama sebi nasmejala. Ker ga tudi to ni zbudilo, ga je na glas poklicala in ga naposled potresla za ramo.

“Ali se še nisi naspal? Kmalu bo čas, da greš v posteljo, pa se še tukaj valjaš. Dobro, da je večerja hladna, sicer bi bila že vsa pokvarjena.”

“A? — Večerja? — Ali je že tako pozno?”

Videti je bilo, da je bil še bolj v sanjah kot v budnosti.

“Čas ima svoja pravila in se nikdar ne ustavi.”

Sedel je in se iztegnil.

“To je modra beseda. Čas gre vedno naprej. Nikdar ne nazaj.”

“Vstani, vstani in potruđi se do mize.”

“Ali morava doma večerjati?”

“Pravim ti, da je vse pripravljeno. Tudi se mi ne zdiš tako podvzet, da bi te kaj gonilo od doma.”

Vstal je in počasi odkorakal proti obednici. Spotoma je trdó premišljaj, o čem je hotel govoriti. Vedel je, da mu je nekaj rojilo po glavi, pa se ni mogel spomniti. Sedel je za mizo in razgledal jedila. Obraz se mu je raztegnil in zadovoljno si je položil prtič na kolena in prijel za vilice.

“Včasih je pa res dobro, večerjati doma.”

Naložil si je na krožnik, kolikor je mogel in tedaj se je spomnil.

“Mm—kje pa si bila včeraj? Trikrat sem telefoniral, pa te nikjer nisem mogel doseči.”

S tem se je posvetil uživanju namiznih dobrot.

Julka je urno mislila. Telefoniral ji je. Blažena beseda . . . Telefoniral gotovo ni od doma. Pričakovati je moral, da je ona doma. To bi pomagalo . . .

“Ti si telefoniral?” je vprašala kakor skrajno začudena. “Kje pa si bil ti, da te moji klici niso dosegli? Sama ne vem, kolikokrat

sem bila pri telefonu in moji klici so bili važni.”

Pogledal jo je, toda reči ni mogel ničesar, ker so mu usta bila prepolna. Julka je nadaljevala.

“Bila sem v Hansonovi trgovini. Na poti domov sem opazila, da nimam ročne torbice. Morala sem jo pustiti v prodajalni. Vrnila sem se, dasi nisem imela mnogo upanja. Res so bili že zaprli, ko sem prišla tja. In v torbici je bil moj ključ. Povedati sem ti hotela, da me kje počakaj, da pojdeva skupaj domov. Ali priznaš, da je bilo važno?”

“Imel sem važne, nepričakovane opravke; to je bilo, kar sem hotel jaz tebi povedati . . . Torej sva drug drugega lovila, pa se nisva mogla ujeti. Kakšna smola!”

“Smola, da, ampak ti si imel ključ, jaz pa ne. Ko je bilo vse klicanje zaman in sem bila trudna kot da sem cepila drva, sem se odpeljala k prijateljici. Posoditi mi je morala denar za taksi in potem sem spala pri njej.”

Lipman je obžalovaje majal z glavo in dejal:

“Zaradi ključa bi bila vendar lahko prišla domov. Saj bi lahko pozvonila in odprl bi ti bil.”

“Kako naj bi vedela, ali si doma, ali nisi?”

“To je res,” je priznal.

“In kaj naj bi bila rekla šoferju, če bi bila vrata zaklenjena, jaz pa brez denarja?”

“Tudi to je res. Bilo je pozno, ko sem prišel domov. Saj sem ti hotel povedati, da me bodo opravi dolgo zadržali. Nisem hotel, da bi skrbela.”

Julka je le po sili zadržala smeh.

On se boji, da bi skrbela zaradi njega! Njega ni nič skrbelo zaradi nje. O—imenitnega moža je dobila! Toda porabiti mora njega, ker ne more nobenega drugega. Igraj torej svojo vlogo, dekle!

“Naspala sva se menda vendar oba pa lahko pozabiva na to reč. Tem bolj, ker sem svojo torbico danes našla.”

“Če bi imela deklo, se kaj takega ne bi moglo zgoditi,” je po globokem premišljevanju izjavil Lipman.

“To morda res ne bi bilo napačno. Tudi ti bi lahko imel slugo. Vsak mož v tvojem položaju ga ima. Navadno imajo tudi šoferje.”

“Kaj naj bi mi delal sluga? S šoferjem pa celo ne bi vedel, kaj početi. Voziti znam sam in to mi je zabava, kar je treba avtu, pa opravi v garaži.”

“Povej mi, Walter, ali nisi nikdar mislil, da bi živel kakor drugi, tebi enaki ljudje? Zakaj imava na primer tako stanovanje, veliko, razkošno, urejeno po najnovejši modi . . .”

“Zato pač, da se dobro počutiš v njem.”

“Ali kdaj obžaluješ, da si me poročil? Ali se me sramuješ?”

Lipman je zazijal.

“Sramujem? . . . Kako ti prihaja kaj takega na misel?”

“Možje, ki ljubijo svoje žene, jih vodijo v družbo. Ponosni so, če jim jih drugi zavidajo, vesele se, če se jim klanjajo. Midva sva vedno sama kot da bi se morala skrivati. Stanovanje imava, da bi lahko sprejela družbo kakor v Beli hiši, pa nisva še žive duše povabila.”

“O . . . če je to,” je vzkliknil Lipman, “to se vse lahko zgodi. Glej, jaz še nikdar nisem bil oženjen in ne poznam takih šeg. Samske navade imam, nihče me ni učil drugih. Ti pa še nikdar nisi omenila . . .”

“Mislil bi bil, da nimam dovolj zabave in hrepenim po velikih družbah. Ampak res je, da mislim nate. Če hoče človek napredovati, si pridobiti ugleda in moči, mora razširiti svoje zveze in povečati svojo družbo. Tako se najdejo nove prilike, ki se potem lahko izrabijo. Saj moraš tudi ti imeti ambicije, ampak nemara se jih ne zavedaš. Vprašaj samega sebe: Ali ne misliš, da človek nazaduje, če ne napreduje?”

“Ne vem. To so preglbokata vprašanja. Doleslej korakam vedno naprej.”

“To se pravi, da se tvoji dohodki množe.”

“Kajpada.”

“Ampak to vendar ni vse. Kaj ti bo denar, če nimaš od njega vsega, ker se zanj lahko dobi?”

“Česa mi pa manjka? Včasih, ko sem začel z majhnim, je bilo drugače. Takrat si marsičesa nisem mogel privoščiti. Sedaj pa ne pogrešam ničesar. Kar želim, lahko kupim.”

“Morda ne želiš dovolj.”

“Česa pa naj bi še želel? Posebno sedaj,

ko imam tebe. Razen, če imaš ti želje, ki ti jih še nisem izpolnil.”

V Julki je kipelo, a vedela je, da ne sme pokazati svojih čustev. Tak je kakor Riko, je mislila. Nobenih ambicij nima, njene duše ne razume, njegova ljubezen je gola sebičnost. Toda v prvem zakonu je storila napako, da ni dovolj jasno govorila in če ponovi to hibo, ostane vedno v temni dolini.

“Imam želje, imam jih res. Toda ne zase, temveč zate. Vsaka žena želi, da bi mož dosegel vse, kar more in smatra za svojo dolžnost, da mu pomaga pri tem. To so moje želje. Lahko bi bil večji kot si, užival bi spoštovanje večjega kroga, častili bi te ljudje, ki te niti ne poznajo. In jaz bi rada, da bi to dosegel. In pomagala bi ti rada. V tem bi bilo moje zadoščanje.”

“Vse je lepo, kar govoriš. Naravnost ginja je,” je dejal in zvrnil poln kozarec šampanjca v grlo. “Ampak priznati moram, da komaj polovico razumem.”

“Razumel boš, če le začneš. To je kakor z vsakim delom, z vsako kupčijo. V začetku so povsod same uganke. Čim rešiš prvo, se druga že sama začne reševati in nazadnje je vse tako jasno kot da nikdar ni bilo ugank.”

“Morda imaš prav. Ampak kakšen je začetek?”

“Družba, dragi moj, družba. V njej se najde vse. Zbrati jo moraš, najprej toliko kolikor je dosežeš, potem se pa že razširi. Sama ne pride k tebi, torej jo moraš poklicati.”

“Ha! Razumem. Pripraviti večerjo, najeti muziko in povabiti tovarišijo. Ali je tako?”

“Da, to je ‘a,’ potem pa že pride ‘b’ in vsa abeceda po redu.”

“Le povej, kdaj hočeš in prevzemi vodstvo. Jaz ne razumem teh reči in bi streljal same kozle, če bi hotel sam biti režiser. V tvoje roke polagam zadevo. Naslove svojih znancev in znank ti napišem, kogar hočeš sama povabiti, pa kar povabi. Kar je treba nabaviti, nabavi; kogar je treba najeti, najemi. Če misliš, da bo stanovanje premajhno, naroči dvorano v katerem koli hotelu.”

“Stanovanje ne sme biti premajhno. Če bi šli kam drugam, bi bilo tako kot da se sramujemo svoje hiše.”

“Kakor misliš. Pravi tepec sem, da se ni-

sem sam spomnil. Najina poroka je bila tiha; čas je, da jo nekoliko oglasiva. Oglašanje je življenski sok sedanjega sveta.”

Julka je bila prepričana, da je prva bitka dobljena in bodočnost se ji je zopet prikazala v svetli luči.
(*Dalje prihodnjč*)

Priimki -- odkod?

BOŽIDAR BORŠTNIK

VEDNO NA NOVO se pojavljajo ljudje, ki skušajo po krajevnih in rodbinskih imenih dokazovati drugačno narodno poreklo tistega kraja ali človeka. Med Nemci je slovanski priimek po večini res dokaz, da so njega nosilec ali njegovi predniki slovanske krvi, pri nas pa je tuji priimek le prav redko znamenje tujega izvora. Državna uprava, ki je v krstnih maticah, urbarjih, pogodbah, zapisih in drugih javnih listinah dajala ljudem priimke, da so se ločili drug od drugega, nikoli ni bila v naših rokah, zato upravnim potom pri nas niti en Nемеc ni dobil slovenskega imena. Ko smo dobili upravo v roke, so bili priimki že davno določeni in naša uprava in zakonodaja nista nikoli pokazali dovolj razumevanja, da bi vsaj slovenskim priimkom dali slovensko obliko. Toda se med nami še vedno kretajo ljudje, ki imajo lepa domača imena, a jih spakujejo v tujem pravopisu.

Pokojna avstro-ogrška monarhija je bila znamenita kovačnica za predelavanje slovenskih imen v nemško obliko in zlasti med Slovenci se nismo mogli ubraniti nje pritiska v tem pogledu. Čas je bil, da naši ljudje očistijo svoje priimke tuje navlake, ki je vkljub vsemu še vedno znamenje naše stoletne podrejenosti. Značilno pa je, da se mnogi naši ljudje ozkosrčno oklepajo ravno takih posebnosti v svojih imenih, ki jim jih je obesila tuja nevednost ali zlohota oblastnost.

Največji delež tujih priimkov med našim ljudstvom gre na račun posla in poklica, ki ga je izvrševal kateri izmed prednikov naših sodobnikov: šuštar, žnidar, Zotlar, Pinar, Bognar, Tišler, Simperman, Draksler, Jager, Kramer, Stamcar, Mežnar, Brajer, Glažar itd. Kdor je prišel pred strogo oblast, je povedal svoje krstno ime ter svoj poklic in oblast je ta poklic ovekovečila kot priimek. Seveda ga je napisala v nemški obliki: Schuster, Schneider, Sattler, Binder, Wagner, Tischler, Zim-

mermann, itd. To je bilo tem lažje, ker so se po tujem vplivu tudi naši ljudje navzeli tujega izrazoslovja in je bila večina obrti znana med nami samo pod nemškimi nazivi. Tako je slovenski preprosti človek prišel do nemškega priimka. Njegovi potomci, ki so si po vzgledu drugih patronimikov, privzeli končnico —ič, —ičič ali —šič, so postali šušteršiči, Kramaršiči, Mežnaršiči, Rihteršiči, s čimer je priimek dobil domač zvok ali osnova je ostala tuja. Slična usoda je zadela one obrti, ki so bile ohranile slovenski naziv: Mesar, Tkalec, Lončar, Mlinar, Zidar, Kovač; te je urad takisto enostavno prevel v Fleischerje, Weberje, Hafnerje, Mullerje, Mauerje in Schmidte.

Janez Kmet je postal v uradnih spisih Johann Bauer, Novak ali Novinec ali Novinšek pač kmet z "novine," je dobil nemško obleko Neubauer. Gozdni čuvaj je dobil priimek Borštinar ali Waldwieser; slednje se je v našem izgovoru izpremenilo v Lavtžar. Birič ali sodni sluga je postal kratko Vavpot (Gewaltbote), njegovi potomci so Vavpotiči. Nočni čuvaj je postal Vahtar, ki se je seveda pisal Wächter. Kralji, Cesarji, Škofje in Papeži — ti priimki so pri nas pogosti — so se kaj lahko prevedli v Könige, Kaiserje, Bischöfe in Papste.

Notranje preseljevanje je takisto ustvarjalo priimke. Kdor se je s Kranjskega preselil na štajersko, so mu rekli v novi domačiji Kranjec, oblast pa ga je poznala kot Krainerja. Preseljenec iz Rake je dobil na Hrvatskem priimek Rački, v naših krajih pa ga je nemška uprava krstila za Arharja, ker so Raki rekli Arch. Mož, ki se je iz Kamne gorice preselil v Kranj, je bil v uradne zapiske vnešen kot Steinbichler; ker pa niti sam ni znal izgovoriti svojega priimka, niti tega ni mogla njegova okolica je nastal zaradi te zadrege nov priimek v Štempihar. Fant, ki se je iz škofjeloškega Puštala priženil nekam v Kamnik, je odslej nosil ime Burgstaller in se ga ni nikoli mogel rešiti.

Nasilno ponemčevanje naših priimkov je cvelo zlasti na Koroškem. V spisu naročnikov Mohorjeve družbe je mnogo Kleeweinov in Hebeinov. Človek bi mislil, da so to prava in pristna nemška imena, toda pregled krstnih knjig razprši vsak dvom, kajti razvoj priimka drži v neprekinjeni vrsti naravnost do lepega slovenskega imena Hlebanja. Enak primer je Hochmüller. Bolj nemško zvenečega priimka menda ni, toda vedeti je treba, da se rojstni hiši slovenskim Hochmüllerjev pravi pri Gomilarju, nakar izprememba postane takoj jasna. Hochmüller pa je nelogična popačenka, kajti mlini naravno niso visoki, marveč leže navadno v globelih. Modrinji vasi so pa nemško rekli Möderndorf, zato so bili oni priseljenci, ki so prišli v pest nemškim pisarjem Möderndorferji, kdor pa ni imel te nesreče, je ostal Modrinjak. V zapadnem delu celjskega področja se nahaja ime Ofentavšek. Da na kratko povemo: To so prišleki iz Labotske doline — Lavanttal. V narečju se ta dolina imenuje Lofental. Lofentalšek je v teku razvoja izgubil začetni "l," končni bilabialni l pa je po pravilih naše izgovarjave prešel v "v" in izcimil se je Ofentavšek. Felaherji so čistokrvni Slovenci, priseljenci iz Bele, ki jo je nemški šribar — tudi priimek Šribar spada v to vrsto in razodeva poklic — poznal le pod imenom Fellach. Petrovarji so prišleci iz Ptuja, Steinerji so Kamničani, Tolminarji in Polajnarji pa vkljub tuji okvari dokazujejo slovensko poreklo iz Tolmina in Poljan. Medicem in Breznikom, priseljenim na Kočevsko, so izpremenili priimek v Hönigmann in Pirker. Mnogo naših Pogorelcev je dobilo prevedeni priimek Brandstätter. Pungaršek ali Pungartnik je bil kmet, ki se je naselil na opuščnem pungartu — Baumgarten — ali pa je bil doma iz kraja Pungarta, kakršnih je na Slovenskem dovolj. Na Trnovskem pristanu v Ljubljani stoji hiša, ki jo je zgradil neki Spinner, Trnovci pa ji pravijo Pajkova hiša, ker je znamenje, da se je prvotni lastnik pisal Pajk in da si je ime šele kasneje prevedel v nemščino. Vsak priseljencec iz Češke je v tistih časih samo po sebi dobil priimek Böhm.

Na Kranjskem imamo na videz čisto nemške priimke, ki pa ne vzdrže podrobnejše preiskave. Vomberger in štemberger kričita po nemštvu, Ošlakar diši po njem —toda resnica je ravno nasprotna. Pri Smledniku je vasica,

ki ji ljudstvo pravi št. Omprga, dasi se s prižnice njuno in neumestno priporoča kot edino pravo ime Sv. Valburga. Sosedje so izseljence iz št. Omprge imenovali Omprgarje, učenci, toda vkljub vsemu nevedni pisarji so ime približali nemški obliki in ovekovečili Vombergerja. Do pičice enak je primer štermbergerjev. Izhajajo namreč iz trebanjske vasi Štamprike. Prof. Kos pravi, da je ta beseda nastala iz nemške Steinbrück. Štampkarje so potem pisarji napravili za štembergerje, ker jim ni bil znan pravi izvor priimka. V prejšnjih časih so pobirali posebno davčno doklado — Aufschlag — na ta način, da se je pobirajoča komisija vsako leto ustavila pri določeni hiši, kamor so davčni obvezanci morali prihajati, da uredi zadevo. Hiša je dobila ime Ošlakar. Znano je tudi, da se je goriški priimek Obrdnik zaradi napačnega zapisa oblike v narečju "Obard'k" skazil v Oberdank.

Tudi s krstnimi imeni, v kolikor so postala priimki, je ponemčujoča oblast ravnala enako. Balant, tipična slovenska oblika za Valentina, je v zapiskih postal Walland, Silvester, — krtica je Vester, — pa Wester, Bošte — Waschte, Gašper — Kaspar, Mohor, — ob naslovitvi na ljudsko izreko Mohar, pa kar Macher. Stara nemška krstna imena, ki so bila v prejšnjih časih pri nas bolj v navadi kakor Ožbalt, Lambert, Rupert, Bernard so v svoji prvotni obliki Oswald, Bernhardt našemu človeku dala pečat, kakor bi bil nemškega porekla.

S tem pa nikakor nočemo trditi, da med nami ni bilo priseljenega tujega življa in da se ta ne bi bil zlil z našim ljudstvom. Zgodovina nam priča o prejšnjih tujih naselitvah v naših krajih, toda od vseh teh se je do današnjega časa ohranilo le Kočevje, kjer je oblast namenoma gojila nemštvo. Za naše kraje velja pravilo: mesta so ponemčevala, vasi so poslovenjevale. Vendar moramo ugotoviti, da smo trpeči in dajajoči del v nemško-slovenskih odnosih bili mi. Naša kri je v rekah tekla v nemško morje, odtam pa nam je pritekala v silno tankih curkih. Obilica nemških imen med nami je pripisati dejstvu oblasti, ki do najnovjega časa ni bila v naših rokah. Delovala je hote ali nehote ponemčujoče.

V bostonski katedrali imajo kip svetega Pavla. Če ga natančno pogledate, spoznate, da je to podoba glasovitega Alberta Einsteina.

Skodelica kave

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

pustili pred mestom šotore, velblode, mnogo orožja in vsakovrstno prtljago. Med to je bilo petsto vreč z nekakšnim temnim zrnjem. Vojaki, ki so plenili, niso poznali teh zrnov in so hoteli pometati vreče v Donavo. Prav tedaj je pa prišel Kolšicki, ki se je med Turki seznanil s kavo. Kot nagrado za njegovo vohunsko delo, ki je mnogo doprineslo k rešitvi Dunaja, so mu dovolili, da sme v mestu začeti kakršno koli obrt ali trgovino. Ko je opazil one vreče, je prosil zanje in dali so mu jih drage volje, ker itak niso vedeli, kaj početi z njimi. Tako je odprl prvo dunajsko kavarno. Kuhal je kavo na turški način, s čimer pa med Dunajčani ni dosegel uspeha. Ta grenka, gosta pijača nikakor ni bila po njihovem okusu. Slaba mu je že predla, ko si je domislil, da bi se ta reč morda lahko pripravila tako, da bi bolj ustrezala dunajskim ustam in želodcem. Začel je odcejati skušano kavo, jo oslajati s sladkorjem, ji dodal smetane in serviral z njo žemljice in rožičke in sreča se mu je nasmehnila. Pozneje so se kavarne množile in postale institucija, brez katere si Dunajčan ni mogel misliti civiliziranega življenja.

Kavarne se pa niso, kot bi se lahko mislilo, razširile po Evropi z Dunaja. Neodvisno od Kolšickijevega začetka so jih podjetni ljudje ustanavljali po drugih mestih in skoraj povsod so se tako vdomačile, da so postale neke vrste javnega shajališča, kamor so ljudje hodili zaradi družbe, da prebijejo kakšno uro, na sestanek s prijateljem, da pregledajo časnike in iz stoterih razlogov. Gosti so se privadili tej ali oni in tako so nastale dijaške, literarne, umetniške, trgovske in vsakovrstne več ali manj specializirane kavarne. V vseh je pa prej ali slej "dunajska" kava izpodrinila "turško."

Kavne rastline je mnogo vrst, vse pa izvira od grma *Coffea*, katerega je štirideset vrst; devetnajst izmed teh ima gospodarsko vrednost. Največji sovražnik kavine rastline je neka gobica, ki razjeda njeno listje. To bolezen pobijajo sedaj s križanjem pravega arabskega drevesa z neko njegovo varijanto, kateri omenjena gobica — *Hemileia vastatrix* — ne more škodovati. Na rastline vpliva podnebje in zemlja in vsled tega je nastalo mnogo vrst kave, ki se razlikujejo po okusu, zlasti pa

po barvi zrna. Največje razlike kakovosti povzroča višina. Čim višji je kraj, kjer more rasti in raste, tem milejši okus ima. Navadno je tudi najbolj dišeča, kar se pri kavi posebno ceni. Ta zrna rabijo največ za mešanje z drugimi vrstami.

Kavino grmovje je zelo občutno in zato ga skoraj povsod goje v senci velikih dreves. Na havajskih otokih ni treba tega, ker nastaja v ondotnem podnebjju v krajih, kjer goje kavo nekakšna meglica, ki varuje rastline od prehude sončne vročine.

Veliki nemški pesnik Goethe ni bil prijatelj kave in da bi pravilno spoznal njene slabe lastnosti, je poslal neko količino zrnja svojemu prijatelju, kemiku Rungeju. Runge se je lotil analize in posrečilo se mu je, da je izvelkel iz zrnja specifično kemično snov, kateri je dal ime kafein.

Na Sumatri so domačini varčni, pa eksportirajo kavno zrnje, sami pa uživajo pijačo, prirejeno iz listja. To pražijo na ognju, ki ne dela dima — na primer bambus —, potem drobno zmeljejo in rabijo kakor mi zmleto zrnje. Okus se pač zelo razlikuje od naše kave, učinek je pa enak, ker vsebuje tudi listje kafein. V Afriki rabijo kavin les za pohištvo, ker je zelo trajen in se da lepo politirati. Lupine dajejo izvrstno gnojilo.

V naši družbi je produkcija zelo zanikrno organizirana, pravzaprav sploh ni organizirana, distribucija pa še manj. Tako se je nekoliokrat zgodilo, da so imeli v Braziliji na tisoče funtov kave, s katero niso vedeli, kam in da ne bi zaradi preplavljenega trga cena padla na ničlo, so pometali v morje ali pa sežgali na milijone funtov. V bodočnosti bo to zapravljanje nepotrebno. Kavi se odpira novo, povsem nepričakovano polje. Iz raznih kemikalij, iz premoga in smole, iz zraka in plinov izdelujejo že nekaj časa vsakovrstne umetne tvarine, ki nadomestujejo kovine, kamen, les, tkanine in tisoč reči. Te tvarine imenujejo plastike. Lani je na neki modni razstavi v New Yorku nastopilo dekle, opravljeno, frizirano, našminkano "up to date" in vse na njej — razen njene osebe — je bilo umetno, izdelano iz "plastik." Obleka, čevlji, klobuk, zapestnice, rdečilo na licu in ustnih — skratka vse je bilo plastika. In sedaj prihaja tudi kava v tak laboratorij. Pred kratkim so dovršili metodo, po kateri se iz kave lahko izdelata izborna plastika in kadar začno producirati za trg, boste morda pili svojo kavo iz šalice, ki je kava in jo zmešali z

žličico, ki je tudi kava. Tedaj bomo morda lahko bolj izbirčni in pričakovali le dobro kavo za pijačo, slabejše vrste bodo pa lahko rabili za vsakovrstne predmete. Dober tek!

Anton Debeljak:

Jančje

Steza iz Lazov leze v oble hribe.
Maroga snežna seva v mnogi grapi.
Leden april po šumi tihotapi,
preži poniglavo na moje gibe,

iščoč v obleki mi vrzeli, hibe.
Medtem pa borje, bukev, breza v sapi
za svoj obstoj se neizbežno trapi.
A grešna duša, čuj, se vica skozi šibe.

"Tu Jančje, češnjev gaj" brni čebela,
"ko vzklije maj, bo vsaka veja bela,
rdeče pa žarela bo za rožnik."

Saj slednje leto sladki sočni sadež
opomni na krvi slovenske madež,
ki tukaj jo prelil je tuj orožnik...

Predpotopna blaznost. Zdelo bi se neverjetno, pa je vendar resnično, kar poroča "The American Hebrew." V Stuttgartu je nacijska vlada ustanovila antisemitično "vseučilišče." Človeku bi se zdelo nemogoče, da se tako ime izrablja za najpodlejšo propagando, katere so zmožni ponoreli, sedaj v Nemčiji vladajoči tolovaji. Na tej univerzi imajo predavanja za antisemitično propagando, tečaje o psihologiji antisemitičnega sovraštva in o "zgodovini" Židov, seveda tako kakor pišejo to "zgodovino" nesramni nacijski lažnivci. Razen nemških, ima ta šola tudi dijake iz drugih dežel, ki naj bi širili nacijsko propagando v svojih domovinah. Med temi so bili voditelji romunske "železne garde," ko so bili v Nemčiji.

PRISPEVKI V TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 25. junija do 9. avgusta 1940:

Dr. št. 126 SNPJ, Cleveland, Ohio.....	\$12.00
Prijatelj Cankarjevega glasnika, Cleveland, Ohio	3.00
E. K.	5.00
Ženski odsek SND, Cleveland, Ohio.....	1.00
Joseph Irman, Akron, Ohio	.50
Vincent Salmich, Cleveland, Ohio.....	2.00

Skupaj v tem izkazu	\$23.50
Zadnji izkaz	164.00

Skupaj od 23. decembra 1939 do
9. avgusta 1940 .....\$187.50
Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenima organizacijama in posameznikom iskreno zahvaljuje. Zeleli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

Ko je pred kratkim neki osemdesetletni Nемеc umrl, je njegov sin naznanil njegovo smrt v oglasu, ki je obsegal stavek: "Molite za dušo Ernesta Muellerja, ki ga je Bog odpoklical na boljši svet." Drugi dan je bil sin aretiran zaradi "hudobne kritike nemške vlade."

Pariški "Le Miroir" poroča iz Prage: Voz ulične železnice je bil ves natlačen. Sprevodnik je opazil gručo ljudi, ki so poskušali, priti še na voz, pa jim je dejal: "Ni več lebensraum!" — Dober dovtip. Ampak naciji nimajo smisla za humor, kot ga navadno lopovi nimajo, pa so ga zaprli.

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Zastopnik: _____ Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19____